

Augustinus undervisningsmetoder i

De catechizandis rudibus

Leo Brenner, 35723

Pro gradu-avhandling i systematisk teologi

Handledare: Anni Maria Laato

Fakulteten för humaniora, psykologi och teologi

Åbo Akademi

2020

ÅBO AKADEMI – FAKULTETEN FÖR HUMANIORA, PSYKOLOGI OCH TEOLOGI

Abstrakt för avhandling pro gradu

Ämne: Dogmatik	
Författare: Leo Brenner	
Arbetets titel: Augustinus undervisningsmetoder i <i>De catechizandis rudibus</i>	
Handledare: Anni Maria Laato	
<p>I denna avhandling undersöks boken <i>Att undervisa nybörjare</i> (lat. <i>De catechizandis rudibus, cat. rud.</i>) som är skriven i sekelskiftet 300–400 av biskop Augustinus av Hippo (354–430). <i>Att undervisa nybörjare</i> är en liten bok skriven till Deogratias som var diakon i Karthago. I boken svarar Augustinus på Deogratias frågeställning angående en effektivare kristen nybörjarundervisning, dvs. katekumenundervisning. Deogratias anser att hans sätt att undervisa saknar effektivitet och är tidvis tröttsamt. Som sitt svar till problemet formulerar Augustinus en teori om effektiv undervisning. Teorin finns i bokens första del och innehåller anvisningar som svarar på frågorna <i>hur?</i> och <i>vad?</i> Med andra ord fokuserar Augustinus i <i>Att undervisa nybörjare</i> på undervisningens omringande faktorer (t.ex. arbetsplanering) och själva innehållet i undervisningen (t.ex. bibelställen och ett kristet levnadssätt). Dessutom formulerar Augustinus i bokens andra del två stycken undervisningsexempel, ett långt och ett kort. Min uppgift i avhandlingen är att jämföra Augustinus teori om undervisningen med det långa undervisningsexemplet. Jag fokuserar på teman i teoridelen och undersöker huruvida man kan hitta motsvarande teman i undervisningsexemplet. För att skapa kontext och lättare förstå antik katekumenundervisning studerar jag även på andra katekumenat på Medelhavsområdet.</p> <p>Som metod i undersökningen använder jag närläsning. Jag ställer texten vissa frågor och genom att fokusera på textens symboler och retorik försöker jag hitta svar på mina frågor. Med andra ord utför jag en innehållslig idéanalys för texten.</p> <p>Det visar sig att Augustinus är koherent i sin framställning. Flera av teman som han i teoridelen anser att tillhör i undervisningen finns att hitta även i undervisningsexemplet. I och med att undervisningsexemplet är i skriftlig form, och därmed motsvarar knappast en genuin undervisningssituation, faller dock bort en del av faktorer som lyfts upp i teoridelen.</p> <p>Augustinus framställning är intressant, praktisk och människovänlig. Den har inspirerat teologer och andra akademiker genom århundradena. I de senaste forskningarna angående <i>cat. rud.</i> har fokuset varit t.ex. i hur man kan anpassa 1600 år gamla pedagogisk-teologiska anvisningar till modern undervisning.</p>	
Nyckelord: <i>De catechizandis rudibus, cat. rud.</i> , <i>narratio</i> , katekumenundervisning, undervisning, katekumenat, katekumen, Augustinus, Deogratias, 400-talet, Nordafrika, Medelhavet, pedagogik, teologi, förhållanden, auktoritet, kärlek, Kristus.	
Datum: 1.6.2020	Sidoantal: 79
Abstraktet godkänt som mognadsprov:	

Vad den vise lär ut är en källa till liv, en hjälp att undgå dödens snaror.

Ords. 13:14

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	1
1.1 UPPGIFT	2
1.2 TIDIGARE FORSKNING	3
1.3 MATERIAL.....	4
1.4 METOD.....	5
1.5 CENTRALA BEGREPP	6
2 BAKGRUND	7
2.1 KATEKUMENUNDERVISNINGEN PÅ 200–400-TALEN	7
2.1.1 Hippolytos och den Apostoliska traditionen	10
2.1.2 Kyrillos av Jerusalems katekeser	13
2.1.3 Egerias brevväxling från det heliga landet.....	15
2.1.4 Ambrosius undervisning i Milano	16
2.2 SAMMANFATTNING AV DE FÖREGÅENDE AVSNITTEN.....	19
2.3 BOKEN <i>DE CATECHIZANDIS RUDIBUS</i>	20
3 HUR SKA MAN UNDERVISA?	25
3.1 AUGUSTINUS SOM LÄRARE OCH PREDIKANT	25
3.2 KÄRLEK OCH ANPASSNING.....	27
3.2.1 Förhållandet mellan undervisare och elev	28
3.2.2 Motivationsproblem	30
3.2.3 Lyssnarens bekvämlighet med undervisningen	33
3.2.4 Om att variera undervisningsstilen enligt mottagaren	34
4 UNDERVISNINGENS INNEHÅLL	38
4.1 VAD ÄR VIKTIGT ATT UNDERVISA EN NYBÖRJARE?	38
4.1.1 Narratio – berättelsen som grund i undervisningen	38
4.1.2 Kärleken som ett undervisningstema	41
4.1.3 Ett kristet levnadssätt	43
4.2 BIBELBRUK	45
4.2.1 En översikt av Augustinus förhållande till Bibeln.....	46
4.2.2 Bibelbruk i <i>cat. rud.</i>	48
5 TEST: ANVÄNDER AUGUSTINUS SINA EGNA RÅD?	52
5.1 FAKTORER ATT IAKTTA.....	52
5.1.1 Problemet med teori och verklighet	52
5.1.2 Att undersöka de omgivande faktorerna	53

5.2 UNDERVISNINGEN.....	56
5.2.1 <i>Ett gott val</i>	56
5.2.2 <i>Sex perioder: Från skapelsen till den yttersta domen</i>	57
5.2.3 <i>Uppmaningar och anvisningar</i>	62
5.3 DISKUSSION	65
5.3.1 <i>En hjälpsam biskop</i>	66
5.3.2 <i>Resultat</i>	67
6 AVSLUTNING.....	70
6.1.1 <i>Forskningen fortsätter</i>	70
6.1.2 <i>Huvudrollen i cat. rud</i>	71
7 KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	73
7.1.1 <i>Tryckta källor</i>	73
7.1.2 <i>Internetkällor</i>	77

1 Inledning

Genom tiderna har medlemmarna i den kristna kyrkan i hela världen haft en central uppgift bland sina samtida, nämligen att förkunna evangeliet, undervisa den kristna tron och att göra alla människor och folk till Guds lärjungar. Denna uppgift baserar sig på Jesu Kristi ord i Matteusevangeliets avslutning: ”Gå därför ut och gör alla folk till lärjungar: döp dem i Faderns och Sonens och den heliga Andens namn och lär dem att hålla alla de bud jag har gett er.”¹

Om man räknar upp kristendomens mest centrala och inflytelserika författare på ena handens fingrar, kan man hitta den nordafrikanska biskopen Augustinus av Hippo (354–430) bland dessa. Augustinus anses vara en av den västerländska kristenhetens främsta teologer, författare och tänkare. Hans omfattande korpus består av predikningar, brev, kommentarer och böcker som tacklar den tidiga och relativt oerfarna kyrkans aktuella frågor och funderingar.

I och med sitt imponerande författarskap och rykte om att vara en skicklig lärare blev Augustinus tidvis också ombedd att hjälpa till med vissa praktiska problem som präglade den unga kyrkans verksamhet. Ett problem, nämligen frågan om hur man ska lära ut kristendomen åt nybörjare, ledde till en bok som nu är objektet för detta studium. En diakon från Karthago, Deogratias (d. 457), hade kontaktat Augustinus med förhoppningen om att få råd gällande vardagliga undervisningsmetoder. Augustinus ville hjälpa eftersom undervisning var avgörande för att en person kunde döpas till den kristna tron. Augustinus ansåg nämligen att det är ett måste att bli döpt i den kristna tron för att bli frälst.² Man kan anta att denna syn är en orsak till att vi har ett så ägnat och specifikt verk som *Att undervisa nybörjare*³. Detta verk står i centrum för min avhandling och i fortsättningen kommer jag främst att använda mig av förkortningen *cat. rud.* som syftar på bokens latinska namn *De catechizandis rudibus*.

---

¹ Bibel 2000, Matt. 28:19-20.

² Nisula 2018, 9.

³ Min egen översättning av titeln *De catechizandis rudibus*.

Mycket av Augustinus teologi och verksamhet grundar sig på begrepp som kärlek, broderskap och undervisning. På dessa grunder och enligt en förpliktelse han universellt har gentemot moderkyrkan motiverar han också sitt svar till Deogratias; när Augustinus som biskop i Hippo blir tillfrågad av hjälp, finns det inte en möjlighet till att han skulle avfärda sin broder. Hans mål är att så tydligt som möjligt konstruera ett svar som hjälper att förmedla "Herrens skatt" vidare till den unga kyrkan och dess nya församlingsmedlemmar. Augustinus inleder sitt verk på detta sätt:

As for myself then, if, in the exercise of those capacities which through the bounty of our Lord I am enabled to present, the same Lord requires me to offer any manner of aid to those whom He has made brethren to me, I feel constrained not only by that love and service which is due from me to you on the terms of familiar friendship, but also by that which I owe universally to my mother the Church, by no means to refuse the task, but rather to take it up with a prompt and devoted willingness. For the more extensively I desire to see the treasure of the Lord distributed, the more does it become my duty, if I ascertain that the stewards, who are my fellow-servants, find any difficulty in laying it out, to do all that lies in my power to the end that they may be able to accomplish easily and expeditiously what they sedulously and earnestly aim at.⁴

1.1 Uppgift

Min uppgift är att beskriva och klargöra Augustinus undervisningsmetoder i *cat. rud.* både på ett teoretiskt och praktiskt plan. Jag kommer att studera hans anvisningar om hur man skapar en framgångsrik undervisningssituation och vilka faktorer som ska iaktas innan själva undervisningen börjar. Ytterligare kommer jag att se på hur man enligt anvisningarna bör reagera på olika situationer när undervisningen redan är i gång. Till den teoretiska delen hör också anvisningarna om undervisningens innehåll, struktur och t.ex. de bibelställen som man bör använda.

---

⁴ *cat. rud.*, 1:2.

Dessutom ska jag reda ut hur Augustinus själv följer sina egna instruktioner. Genom att se närmare på en av hans exempelundervisningar som han formulerar för sin korrespondent kommer jag att granska om teorin och praxisen stämmer överens med varandra.

1.2 Tidigare forskning

Inom Augustinus-forskningen har *cat. rud.* på ett sätt flugit under radarn. Jämfört med andra augustinska texter är det svårare att hitta undersökningar just angående pedagogiken för nybörjare.

Ett framstående verk har dock skrivits av William Harmless (f. 1953). I *Augustine and the catechumenate* utforskas nämligen de första århundradenas katekumenat noggrant och omfattande. Orsaken till att Harmless skrev sin bok var att han var missnöjd med den katolska kyrkans radikala undervisningsprogram *RCIA (Rite of Christian Initiation of Adults)* från 1972.⁵ *RCIA* är ett program riktad till vuxna i vilken den katolska kyrkans handlingsplan för konvertering formuleras. Harmless kritiserar *RCIA* dels för ytlighet, dels för sensationslystenhet. Han hävdar att *RCIA* i sina ambitiösa målsättningar saknar en klar pedagogik och innehar en djup oförståelse för den tidiga kyrkans pedagogiska arv. Detta arv vill Harmless presentera med hjälp av fördjupning i det augustinska katekumenatet och i de andra likartade rörelserna från de första århundradena.⁶

Det har även gjorts mindre akademisk undersökning kring temat. Catherine Chin har i sin artikel "Telling Boring Stories: Time, Narrative and Pedagogy in *De catechizandis rudibus*"⁷ från år 2006 undersökt konsten att berätta tråkiga berättelser. Dessutom har den amerikanska filosofen John Immerwahr fördjupat sig i hur man kan använda sig av augustinska pedagogiska teorier i dagens högskoleundervisning. I sin artikel "The

---

⁵ Liturgy Office 1972. Internetkälla, hämtad 29.5.2020.

⁶ Harmless 2014, 1–4.

⁷ Chin 2006, 43–62.

Philosopher as Teacher: Augustine's advice for college teachers: ever ancient, ever new"⁸ har Immerwahr letat efter inspirerande och patristiska sätt att se på och utföra framgångsrik undervisning samt försökt föra in dessa i ett modernt akademiskt undervisningsrum. På ett allmänt plan är det diskutabelt huruvida metoder från antikens pedagogik kan tillämpas i nutid, och senare i denna avhandling kommer jag även att kort presentera kritik mot ett adapteringssätt lik detta.

1.3 Material

I min avhandling fokuserar jag främst på Augustinus verk för undervisning av katekumener, *De catechizandis rudibus*. Verket är skrivet kring sekelskiftet 400. Främst använder jag mig av Timo Nisulas nya finskspråkiga översättning *Kristinuskoo vastaalkajille* från 2018. Utöver en modern och fräsch översättning innehåller Nisulas verk ett informativt förord och många nyttiga förklaringar och fotnoter. När jag citerar *cat. rud.* använder jag en engelskspråkig översättning av S.D.F. Salmon.⁹ Tidvis citerar jag *cat. rud.* även på svenska och då är det frågan om min egen översättning. I de ställen där jag använder mig av citat på originalspråket härstammar de från den vetenskapliga editionen CCL 46, 121–178 från år 1969.¹⁰

Som sekundärlitteratur har jag framförallt använt William Harmless *Augustine and the Catechumenate* (2014). Harmless bok beskriver katekumenatet under de första århundradena inom vissa delområden i det romerska imperiet. Han koncentrerar sig på Augustinus tid som en undervisare. Dessutom har jag använt mig av biograferna *Saint Augustine* (2002) av Serge Lancel och *Augustine of Hippo* (1969) av Peter Brown. Uppslagsboken *Augustine through the ages* (1999) av Allan D. Fitzgerald har också varit till stor nytta för mitt arbete.

---

⁸ Immerwahr 2008,1–9. Internetkälla, hämtad 29.5.2020.

⁹ Salmon 1905. Internetkälla, hämtad 29.5.2020.

¹⁰ Bauer 1969. Internetkälla, otillgänglig utan prenumeration, hämtad 29.5.2020.

Angående dopteologin och dess utveckling under de första århundradena har jag använt mig bland annat av Everett Fergusons omfattande *Baptism in the Early Church* (2009) och Antti Laatos *Kaste kirkon alkuaikoina* (2008). Båda dessa ger en inblick i hur dopteologin utvecklades i kyrkan fram till 400-talet och hur de olika lokala strömningarna påverkade kyrkan på ett mera globalt plan.

I kapitel 4 analyserar jag Augustinus bibelbruk i *cat. rud.* Detta gör jag med hjälp av bland annat boken *Augustine and the Bible* (1999) som har editerats och översatts från franska till engelska av Pamela Bright. Brights bok baserar sig på den franskspråkiga *Saint Augustin et la Bible* (1986) skriven av Anne-Marie La Bonnardiere.

1.4 Metod

Som metod kommer jag att använda närläsning. Jag kommer att ställa vissa frågor till texten och utgående från dem söker jag svar på de frågeställningar jag har för mitt studium.

Stephen Howard Browne presenterar närläsningens metod (*Close Textual Analysis=CTA*) i sin artikel "Close Textual Analysis: Approaches and Applications".¹¹ Browne förklarar att denna metod har varit till hjälp för forskare och kritiker i studier där man undersöker textens syfte och dess symboliska motiv och retorik, dvs. när man gör en innehållslig idéanalys. Enligt Browne kan man finna en klar premiss som driver textanalysen hos *CTA*, nämligen att textens retoriska påverkan inte ska tas som givet, utan den är ett resultat av en komplex samling av symboliska krafter som har tagits i bruk vid textens första exposition. Browne förklarar att *CTA* främst inte har använts som en metod i sig, utan snarare som ett sätt att noggrant och disciplinerat leta efter de nyanser och detaljer som tillsammans bildar en helhet samt som skapar texten dess effekt.

---

¹¹ Browne 2009, 63–76.

Dessa nyanser och detaljer kommer jag att undersöka ur framställningen av den pedagogiska teorin hos Augustinus. Med andra ord delar jag upp Augustinus framställning (teoridel i *cat. rud.*) om en effektiv undervisning i olika teman. Därefter undersöker jag om likadana teman kan hittas i det långa undervisningsexemplet som finns i bokens andra del. Undersökningen kommer att beröra både den teoretiska delen, dvs. hur man ska undervisa, och den praktiska och innehållsliga delen, som fokuserar på de byggstenar som förekommer i ett undervisningstal. Med hjälp av närläsningen ska jag således utföra en innehållslig idéanalys av *cat. rud.*

1.5 Centrala begrepp

Termen *katekes* betyder i min avhandling samma som det betydde på 400-talet, dvs. ”all form av kristen undervisning, oftast i muntlig form.”¹² Från samma stam kommer också ordet *katekumenat*, som i mitt studium fortsättningsvis står för all sorts organiserad dopundervisning från det andra århundradet fram till 400-talet i kejsardömet Rom. Med *katekumener* menas de personer som tar del i undervisningen. I min avhandling kallas dessa även för elever, dopelever eller lyssnare.

---

¹² Andrén 2012, 8.

2 Bakgrund

I det här kapitlet kommer jag att presentera bakgrunden till analyserna som följer i kapitel 3 och 4. I detta kapitel koncentrerar jag mig på de första århundradenas olika katekumenat. Genom att leta efter exempel på olika katekumenat försöker jag bilda mig en uppfattning om vad Augustinus och de samtida lärarna höll på med i anslutning till undervisningen av blivande kristna. Dessutom beskriver jag kort Augustinus egen tid som katekumen i Milano.

Till sist i kapitel 2 presenteras avhandlingens huvudsakliga källa *De catechizandis rudibus*. Presentationens syfte är att klargöra bokens bakgrund, teoretiska huvudlinjer och dess specifika karaktär bland de första århundrades undervisningstexter.

2.1 Katekumenundervisningen på 200–400-talen

För att förstå kontexten av brevväxlingen mellan Deogratias och Augustinus är det fruktbart att bekanta sig med den tidiga kyrkans dopteologi och praxis kring katekumenundervisningen. Den latinska termen *catechumenus* framkommer i ett nordafrikanskt sammanhang för första gången i Tertullianus (ca. 155–220) texter i början av 200-talet.¹³ Det var Tertullianus som var den första att föreslå att dopundervisningsperioden skulle nå sitt slutmål, dvs. dopet av katekumenerna, under påsken. Enligt Harmless ansåg Tertullianus att påsken var en passlig tidpunkt för dopet i och med att Kristi lidande, till vilken människan enligt honom döps, nådde sin höjdpunkt då.¹⁴

Undervisningen som erbjöds åt katekumenerna i Nordafrika var mycket begränsad på Augustinus tid. William Harmless skriver i sin bok *Augustine and the Catechumenate* att dopeleverna tidvis kunde delta i enbart en undervisningssituation före de blev döpta.¹⁵ Detta torde vara en orsak till varför Deogratias ville förbättra och utveckla sin

---

¹³ Harmless 1999, 149.

¹⁴ Harmless 2014, 43.

¹⁵ Harmless 2014, 131.

undervisning, så att den faktiskt skulle vara effektiv för katekumenerna. Som tidigare nämnt så siktade dopundervisningen vanligtvis mot själva dopet, där personen intogs i kyrkans medlemskap som en del av Kristi kropp. Som motivering för denna sorts strukturering, dvs. att undervisningen leder till dop, används berättelsen om pingsten i Apostlagärningarnas andra kapitel. I det kapitlet döps nämligen de nya medlemmarna i Kristus efter Petrus långa undervisningstal.¹⁶ Också den tidigaste icke-nytestamentliga framställningen angående dopet *Didache*, dvs. *De tolv apostlarnas lära*, som vanligtvis dateras till omkring år 100 förknippar starkt undervisningen med dopet: ”Be-träffande dopet, döp på detta sätt: Efter att först ha reciterat *alla dessa ting*¹⁷, döp i Faderns och Sonens och den Heliga andens namn i rinnande vatten.”¹⁸

Vissa forskare konstaterar att man ska undvika att alltför mycket och lättvindigt generalisera de fragmenterade källorna till att gälla för ett större område och en längre tidsperiod. Den forna forskargenerationens tendens att harmonisera de enskilda, lokala och specifika källorna till en större helhet har kritiserats av dagens akademiker.¹⁹ Också Harmless är försiktig med att inte göra alltför stora och universella slutsatser utgående från en liten och specifik undervisningsskrift. Han poängterar att det är viktigt att beakta de historiska texternas ”fragmentära karaktär”. Med andra ord är det viktigt att respektera de olika och fristående bevismaterialen som sådana och inte sammanföra dem till att stämma ihop i en bredare kontext. Enligt Harmless är i det här skedet påståenden ”vi vet inte” ett tryggt sätt att skrida fram i forskningen.

It is important to savor the fragmentary character of the historical record—particularly when it comes to ancient Christian liturgy—and reconstruct things on an evidentiary basis and not on arguments from silence. As for what went on

---

¹⁶ Seppälä 2013, 28.

¹⁷ Egen kursivering. Här syftar man med ”*alla dessa ting*” på all undervisning till fromt och gott liv som en kristen. Detta har i dokumentet förkunnats före avsnittet om dopet (*Didache* 7) i de föregående avsnitten (*Didache* 1–6).

¹⁸ *Didache*, 7. Internetkälla, hämtad 29.5.2020.

¹⁹ Ramsey 1999, 145.

before and what went on across the breadth of the empire, it seems better to say that we simply do not know.²⁰

Med detta sagt och medvetna om den diskussion som finns bland akademikerna, kan vi utgående från de texter som har bevarats bilda oss en uppfattning om hur man möjligen förfor gällande katekumenundervisning lokalt under åren 200–400 e.Kr. Dessutom kan man på basen av vissa inslag se vilka vanor och sätt som fick inflytelse även på större områden, och hurdana texter och traditioner eller vilka personers undervisningar de eventuellt baserade sig på.

En orsak till varför vi inte har tillgång till en fullständig bild av den tidiga kyrkans vanor och praxis angående dopet kan ha att göra med att man inte ville ange alltför mycket detaljer om dess innehåll. *Disciplina arcani* dvs. praxisen om hemligheten grundade sig på en tanke om att det finns en skillnad mellan allmän förkunnelse av evangeliet och undervisningen om kyrkans tro och praxis. Av rädsla för förfalskning och förnedring av kyrkans undervisning så ville man skydda den. Detta gjorde man genom att stänga in den och göra den oåtkomlig för vem som helst.²¹ I boken *Kaste kirkon alkuaikoina* förklaras det att dopet var ett mysterium, en hemlighet som man noggrant ville skydda och akta. Ännu på 300-talet ville Kyrillos av Jerusalem, vars bidrag till dopundervisningens utveckling jag tar upp i ett senare skede, att hans undervisning inte ska förkunnas för utomstående.²² En annan förståelse av Kyrillos anmodan är dock att den egentligen fanns till för att understryka undervisningens speciella och värdefulla karaktär. Enligt detta finns det fog för att anta att man i praktiken inte längre dolde den kyrkliga undervisningen under Kyrillos tid.²³

I de följande avsnitten kommer jag att presentera de mest centrala post-nytestamentliga källorna angående dopundervisningen och katekumenatet. Jag inleder med ett dokument som kallas för *Apostoliska traditionen*.

---

²⁰ Harmless 2014, 133–134.

²¹ Seppälä 2013, 31.

²² Laato 2008, 6.

²³ Seppälä 2013, 33.

2.1.1 Hippolytos och den Apostoliska traditionen

Det är i viss utsträckning problematiskt att förknippa kyrkofadern Hippolytos av Rom (ca. 170–235) med dokumentet som också bär namnet *Apostoliska traditionen*. Fram till 2000-talets början fanns det bland akademikerna en allmän konsensus och uppfattning om att det var just Hippolytos som bar huvudansvaret för dokumentets tillkomst i början av 200-talet. I boken *The Apostolic Tradition: A Commentary* argumenterar däremot författarna Paul F. Bradshaw, Maxwell E. Johnson och L. Edward Phillips att dokumentet hade flera lager från varierande geografiska ställen och olika tidsperioder, vilket i sin tur betyder att dokumentet också har haft flera framstående författare.²⁴

Om de ovannämnda författarnas teori stämmer, kan man dra en slutsats att *Apostoliska traditionen* influerade ett större antal samfund och församlingar i kejsardömet Rom under 200–400-talen. Detta skulle i sin tur betyda att man kan lägga större vikt på dokumentets influens på resten av de kristna samfundet, t.ex. samfundet i Hippo lett av Augustinus. I de följande avsnitten använder jag Hippolytos namn i samband med dokumentet, även om kopplingen mellan det och författaren är diskutabelt.

I Laatos *Kaste kirkon alkuaikoina* ges en överblick över den tidiga kyrkans dopteologi. Utredningen inleds som sagt med dopformeln som finns i Hippolytos²⁵ kyrkoordning från början av 200-talet. I den påstår Hippolytos att han förmedlar den apostoliska traditionen angående dopet. Detta dokument kommer jag att framställa utförligare än de andra. Det innehåller nämligen de viktigaste och mest centrala elementen av undervisningen och ligger därmed som en sorts grund för en stor del av de vanorna som präglade katekumenundervisningen under de följande seklen.

Syftet med Hippolytos kyrkoordning var enligt Laato att både förmedla traditionen angående den tidiga kyrkans teologi samt att likrikta praxisen i församlingen i Rom. Dokumentet är uppdelat i 43 mindre avsnitt, varav avsnitten 15–21 gäller dopet. Resten av delarna berör allt från vigning av biskopar till vanliga troendes morgonbönsturer samt begravningsavgifter gällande t.ex. att de fattigas begravningskostnader bör

---

²⁴ Ferguson 2009, 327–328.

²⁵ Laato 2008, 9.

vara mindre än andras. De avsnitt som diskuterar dopet delar Laato in i följande helheter:²⁶

- Val av katekumenerna (§15–16)
- Den treåriga undervisningsperioden (§17)
- Katekumenernas isolering från de kristna (§18–19)
- Exorcism, prövning och val av dem som ska döpas (§20)
- Förrättandet av dopet (§21)

Valet av katekumenerna hos Hippolytos hade likartade drag som också Augustinus nämner i *cat. rud.* Katekumenen var tvungen att motivera sin vilja att ta del i undervisningen. Vid behov kunde också katekumenens anhöriga tillfrågas. Enligt Hippolytos kyrkoordning kunde man förhöra den kommande katekumenen angående civilstånd, viljan att leva ett fromt och heligt liv samt ifall personen i fråga möjligen var plågad av demoner. I det inledande förhöret ingick dessutom möjlig exorcism och uppmaningar till ett fromt levnadssätt.

Undervisningens längd nämns kort hos Hippolytos. En period på tre år, som enligt Ferguson är en period som knappast hittas någon annanstans i tidig kristen litteratur,²⁷ var en period som ansågs som tillräcklig för katekumenens möjlighet att ta till sig den undervisning som krävdes. Samtidigt betonas att kvaliteten på undervisningen var viktigare än längden. Om katekumenen klarade sig fint och visade ett fromt sätt att leva kunde hon bli klar även tidigare. Att en så lång tidsperiod nämns kan enligt Laato helt enkelt ha att göra med det att Kristi missionsbefallning togs på allvar. Man skulle lära katekumenen att hålla *alla* de bud som Kristus hade lärt ut.²⁸

Ett framträdande tema hos Hippolytos är gång efter gång avskiljandet av katekumenerna från de troende. Enligt den klassiska förståelsen räknades personen inte som en kristen eller en troende innan katekumenatet hade fått sin kulminationspunkt i do-

---

²⁶ Laato 2008, 16–20.

²⁷ Ferguson 2009, 329.

²⁸ Laato 2008, 17.

pet. Förutom att man i dokumentets 18. paragraf (§18) betonar katekumenernas isolering från de kristna, ges även skilda anvisningar angående män och kvinnor. Dessutom förklaras användningen av kyssen som fredshälsning. Instruktionen är att fredskysen inte är till för katekumenerna, och inte heller för redan döpta män och kvinnor.

When the teacher finishes his instruction, the catechumens will pray by themselves, separate from the faithful. The women will also pray in another place in the church, by themselves, whether faithful women or catechumen women. After the catechumens have finished praying, they do not give the kiss of peace, for their kiss is not yet pure. But the faithful shall greet one another with a kiss, men with men, and women with women. Men must not greet women with a kiss.²⁹

Katekumenatets mål var som sagt att katekumenen skulle döpas. I början gallrade man bort dem som av olika orsaker inte ansågs lämpliga för att delta i undervisningen, och man tillät enbart sådana som ansågs dugliga att ta emot dopet att vara med. Kraven var att man under katekumenatet hade levt ett fromt och föredömligt liv, att man hade tagit till sig undervisningens innehåll samt att man inte hade demoner i hjärtat. Dessa aspekter försäkrades med hjälp av de anhörigas vittnesmål om katekumenens fromma och heliga levnadssätt samt genom exorcism av biskopen. Utöver exorcism förutsatte Hippolytos att katekumenerna fastade före dopet.

Hos Hippolytos sätts den absoluta tyngdpunkten på slutskedet av katekumenatet. Dopet och dess föregående skeden förklaras och fastställs mycket specifikt medan perioden som tidsmässigt är mycket mera omfattande, dvs. det treåriga katekumenatet beskrivs vagare. Dopet var ett stort och komplicerat mysterium i den tidiga kyrkan, vilket man mycket väl märker i det som framställs i t.ex. Hippolytos kyrkoordning. För mitt studium är själva katekumenatet det viktigaste och därför diskuterar jag inte det som Hippolytos kyrkoordning fastslår gällande förrättandet av dopet så utförligt.

---

²⁹ Hippolytos Apostoliska tradition. Internetkälla, hämtad 29.5.2020.

2.1.2 Kyrillos av Jerusalems katekeser

I det följande avsnittet presenterar jag Kyrillos av Jerusalem (ca. 313–386) och beskriver hans dopundervisning. Med avsikten att vidare belysa kontexten kring katekumenatet som tog plats i Nordafrika under ledning av Augustinus, kommer jag här att beskriva Kyrillos påverkan på och signifikans för den tidiga kyrkans vanor och metoder att mer eller mindre systematiskt undervisa om evangeliet.

Kyrillos var Jerusalems biskop. Man känner till honom främst genom hans egen produktion angående den Heliga stadens gudstjänstliv. Han påstår sig vara en efterträdare till stadens första biskop Jakob, Herrens bror, vars relikier han var med och transporterade från fyndplatsen till berget Sion år 351.³⁰ Under sin uppväxt i den Heliga staden bevittnade han stadens utveckling. Staden hade först från en judisk och därefter från en hednisk stad förvandlats till ett kristet centrum. Från och med 330-talet fungerade de heliga platserna runt staden som nya kristna gudstjänstplatser i och med att nya kyrkor byggdes på dessa platser. En ny kyrka byggdes t.ex. på platsen för Kristi uppståndelse. Denna plats upptäcktes i samband med förstöringen av det hedniska Venus och Afrodites tempel.³¹

I Kyrillos katekeser är Jerusalem ett synnerligen framträdande tema. Bland det som lärs ut och förkunnas för de blivande kristna är Jerusalem alldeles konkret närvarande. Senare i detta studium kommer vi att bekanta oss med Augustinus sätt att använda Bibeln som en byggsten i sin dopundervisning. Kyrillos har möjligheten att ta detta ett steg vidare, då också geografin och miljön i Jerusalem kan användas som undervisningsmaterial för katekumenerna. De heliga ställen som nuförtiden och redan då fungerade som pilgrimsobjekt kunde katekumenerna besöka, röra vid och se i sin vardag under undervisningens gång. Jerusalems betydelse för också andra orter och övriga katekumenat under de första århundradena kan man inte förringa. Som sagt fungerade

---

³⁰ Seppälä 2013, 22.

³¹ Seppälä 2013, 22–25

staden som en vallfartsort. Man reste till staden och tog intryck av de vanor och den praxis som präglade stadens gudstjänstliv. Dessa intryck ville man ofta överföra till vallfärdarnas egna församlingar runt hela Medelhavsområdet.³²

Som jag redan tidigare tog upp i samband med avsnittet om Hippolytos, var likriktandet av kyrkans praxis ett viktigt diskussionsämne i de tidiga kristna samfundet. När man grundade nya församlingar ville man även sätta fokus på att de stora linjerna i kristenheten följdes oberoende av ort eller biskop. Detta märks t.ex. då man läser de fem sista talen av Kyrillos katekser, dvs. talen 19–23 som också kallas för de *Mystagogiska undervisningstalen*. I dessa är innehållet nästan identiskt med grekiska, syriska och palestinska katekumensystem från Medelhavets östliga delar. De typiska dragen från dessa katekumenat delas in enligt följande:³³

1. Placerandet av dopet i samband med påsken
2. De muntliga förhören och exorcism
3. Apotaxis och syntaxis, dvs. avsägelse från djävulen samt förening i Kristus
4. Offentlig trosbekännelse
5. Smörjelse som föregår dopet samt dess förståelse som förkroppsligande av andens förening i katekumenen
6. Praxisen av sänkning i dopet och dess förklaring enligt Rom. 6
7. Smörjelsen efter dopet
8. Mystagogisk sakramentundervisning som placeras i samband med påskveckan.

Den fjärde punkten i den ovanstående listan är värd att observera. Den innebär den offentliga bekännelsen av tron (lat. *redditio symboli*), dvs. den första gången som katekumerna fick läsa trosbekännelsen högt.³⁴ Hittills hade katekumenerna tagit emot enbart undervisning om trosbekännelsen (lat. *traditio symboli*). På detta sätt förfor man

---

³² Seppälä 2013, 22–26.

³³ Seppälä 2013, 29–30.

³⁴ Seppälä 2013, 29.

också i Nordafrika där Augustinus testade sina katekumener om de kunde recitera trosbekännelsen fullständigt.³⁵

Liksom staden Jerusalem är ett betydelsefullt tema hos Kyrillos, så är också betoningen av gemenskapen mellan katekumenerna, dvs. de framtida kristna, ett viktigt tema. Processen i att förbereda sig för dopet var en gemenskaplig process. Förutom att man förenade sig i kretsen av Kristi frälsningsarbete, var man på väg till att anslutas till den kristna församlingen. Ett särdrag hos Kyrillos är dock att han gör en uppdelning av den katekumeniska gemenskapen. Dopeleverna delades in i två grupper; de egentliga katekumenerna som genomgick *undervisning* samt i de som redan hade genomgått undervisningen, dvs. de som genomgick *upplysning* i väntan på dopet. De sistnämnda fick t.ex. ta del i ljuskonvojen³⁶ som gick i procession till kyrkan i början av fastan.³⁷

2.1.3 Egerias brevväxling från det heliga landet

Egeria (f. 300-talet) var en dam som förmodligen var från Spanien. Hennes resebrev kompletterar bilden som i min avhandling har som uppgift att visa på hur den tidiga kyrkans katekumenundervisning såg ut. I det följande avsnittet kommer jag att kort redogöra för de mest centrala upptäckter som hennes brev erbjuder gällande katekumenatet i Mellanöstern på 300-talet.

Egerias brevväxling med sina väninnor anses vara ett av de viktigaste antika dokumenten gällande den tidiga kyrkans gudstjänstliv och liturgiska praxis. Antagligen placerar Egerias resor sig tidsmässigt kring åren 381–384.³⁸ Denna datering ger oss anledning att tidsmässigt förknippa Egerias resor nära ihop med Kyrillos verksamhet i staden. I den här bemärkelsen fungerar Egerias iakttagelser som en sorts bekräftelse på det som vi lärt oss från Kyrillos katekeser, även om vissa diskrepanser kan hittas.

---

³⁵ Harmless 2014, 322–324; Augustinus predikningar 212, 213 och 214 gäller *traditio symboli* där katekumenerna hör trosbekännelsen för första gången.

³⁶ Seppälä 2013, 32; =*Kynttiläsaattue*.

³⁷ Seppälä 2013, 29–31.

³⁸ Seppälä 2013, 23.

Gällande katekumenatet beskriver Egeria i kapitel 45–47 noggrant den åtta veckor långa påskfastan som innehöll 41 dagar av egentlig fastande (på lördagar och söndagar fastade man inte). Hennes beskrivning av förhör av katekumenernas anhöriga passar väl ihop med alla de dokument som är presenterade i detta kapitel. Något som Egeria nämner och som inte tycks finnas i de andra dokumenten är omnämmandet av något som man tolkar att står för gudföräldrar:

När han har gjort detta (*dvs. när prästen har antecknat allas namn*)³⁹, på (första) måndagen i fastan, då de åtta veckorna inleds, sätter man fram en ämbetsstol åt biskopen mitt i den stora kyrkan, Martyrium. På var sin sida sätter sig prästerna i sina ämbetsstolar, och alla klerker (av lägre rang) står. Så förs de sökande fram en och en. Om de är män kommer de med sina (gud)fäder, om de är kvinnor med sina (gud)mödrar.⁴⁰

Egeria beskriver inte själva förrättandet av dopet. Detta kan enligt Ferguson bero på att hon ville följa *disciplina arcani*⁴¹ eller mer sannolikt på grund av att hon inte själv var på plats.⁴²

2.1.4 Ambrosius undervisning i Milano

I följande avsnitt ska jag gå igenom Augustinus tid i Milano. Det var ett betydelsefullt skede på vägen mot hans högt beaktade ställning som undervisare och biskop. Jag inleder stycket med en kort genomgång av hans ungdomsliv och klargör kontexten som ledde till att Augustinus sökte sig till katekumenatet i Milano.

Augustinus väg till en uppskattad och ansedd biskop och till en auktoritet i retorik och kristendom var färggrann. När Augustinus var ung förde hans mor, Monica, sin son till kyrkan för att lyssna på undervisning om kristendomen. Monica var en from kristen

---

³⁹ Min egen anmärkning och kursivering.

⁴⁰ Sandquist Öberg 2007, 93.

⁴¹ Praxisen om hemligheten, förklaras noggrannare i 2.1.

⁴² Ferguson 2009, 487–488.

kvinnu vars påverkan på sonen anses som framstående, men hon och hennes make lät inte döpa sin son som barn. Enligt *Bekännelser* besökte den unge Augustinus kyrkan snarare för att spana in kvinnor än för att han var from.⁴³ Han uppskattade nog den kristna berättelsen och kände till Kristus, men han blev inte döpt förrän han var 32 år. Dopet ägde rum i Milano under påsken år 387 och det förrättades av Ambrosius (ca. 340–397).

En katekumen kunde få handpåläggning, korstecken på pannan och smaka på välsignad salt. Detta kan ses som en sorts sakrament för en katekumen,⁴⁴ och också Augustinus hade varit återkommande delaktig i det efter sin födelse och under sina ungdomsår. Med dessa tecken ville man skydda barnet och ungdomen från djävulens angrepp, och enligt Harmless kan man jämföra praxisen med dagens vaccinering mot farliga sjukdomar.⁴⁵ Dessa riter ska inte blandas ihop med egentliga sakrament som t.ex. dop eller nattvard, betonar Nisula i *Kristinusköa vasta-alkajille*. Enligt honom använder Augustinus det latinska ordet *sacramentum* i boken *cat. rud.* (t.ex. 9:13; 26:50) i ett bredare betydelse. Nisula förklarar att saltet symboliserade det kristna sättet att leva och påverka i samhället.⁴⁶ I Bibeln talar Jesus om saltets betydelse i Matt. 5:13. Den egentliga nattvarden delades naturligtvis enbart till dem som var döpta. Dopet, som sagt, var kulminationen av katekumenatet. I ett senare skede i sina traktater om Johannesevangeliet (*In Iohannis euangelium tractatus*, ca. år 407–417⁴⁷) beskriver Augustinus skedet före dopet i en människas liv som ett sådant, där hon nog känner Kristus och tror på Kristi namn, men där Kristus inte ännu känner och förlitar sig på henne. Hon bär korstecknet på sin panna, just det tecknet som jag har nämnt ovan. Personen skäms inte för tecknet, men kan inte ännu i det skedet förstå betydelsen av nattvardens innebörd. Det förblir ett mysterium ända tills Kristus förlitar sig på henne.

Such are all catechumens: already they believe in the name of Christ, but Jesus does not trust Himself to them. Give good heed, my beloved, and understand. If we say to a catechumen, dost thou believe on Christ, he answers, I believe,

---

⁴³ *conf.* 3:3:5. Internetkälla, hämtad 29.5.2020.

⁴⁴ Lancel 2002, 17.

⁴⁵ Harmless 2014, 91–92.

⁴⁶ Nisula 2018, 42, 98.

⁴⁷ Lancel 2002, 535.

and signs himself; already he bears the cross of Christ on his forehead, and is not ashamed of the cross of his Lord. Behold, he has believed in His name. Let us ask him, dost thou eat the flesh of the Son of man, and drink the blood of the Son of man? He knows not what we say, because Jesus has not trusted Himself to him.⁴⁸

I 15–20-års åldern skedde det mycket i Augustinus liv. Han flyttade till Karthago tillsammans med en kvinna och fick en son, Adeodatus, med henne. Paret gifte sig inte, vilket antagligen berodde på kvinnans lägre samhällsklass.⁴⁹ Samtidigt studerade Augustinus retorik, ett ämne som enligt Harmless ansågs som nödvändigt för sådana som strävade efter berömmelse och framgång i politik, handel och juridik. Under dessa år tog Augustinus också avstånd från kristendomen och anslöt sig till manikéerna. Denna vändpunkt var enligt Harmless inte en andlig utan hade snarare mera att göra med en rationell vändning i hans tänkande.⁵⁰ I studierna klarade Augustinus sig bra och från och med år 373 inledde han en tioårig period som lärare i retorik i Thagaste och Karthago. Runt åren 383–384 reste Augustinus från Karthago till Rom och gav upp manikeismen. Efter detta fortsatte han norrut till Milano för att undervisa retorik.⁵¹

Ambrosius och hans undervisning i Milano spelade en stor roll för Augustinus framtid. Augustinus anlände till Milan i ett förvirrat och osäkert tillstånd. Han hade förlorat en sorts självsäkerhet som hade varit kännetecknande för honom i hans ungdom. Han var öppen för vidare utbildning, vilket uttrycks i ett verk skriven runt åren 391–392; ”Therefore had there been one who could teach me, he would find me at a very critical moment most fervently disposed and very apt to learn.”⁵² Peter Brown konstaterar i biografien *Augustine of Hippo—A Biography* att Augustinus vistelse i närheten av Ambrosius var ytters passande under ett sådant tillstånd av öppenhet.⁵³ I och med att Augustinus var utbildad retor ville han i början av sin vistelse i Milan lyssna på den

---

⁴⁸ *Io. eu. tr.* 11:3:3. Internetkälla, hämtad 29.5.2020.

⁴⁹ Harmless 2014, 92–93.

⁵⁰ Harmless 2014, 94.

⁵¹ Harmless 2014, 91–95.

⁵² *util. cred.*, 8:20. Internetkälla, hämtad 29.5.2020.

⁵³ Brown 1969, 81.

välkända biskopen Ambrosius främst ur talkonstens synvinkel. Han förklarar i ett senare skede i sina *Bekännelser* att Ambrosius språk och vackra sätt att tala imponerade honom, men det egentliga ämnet i predikningarna tyckte han var tröttsamt.⁵⁴

Augustinus fortsatte att besöka söndagsliturgierna i Milano och blev alltmer övertygad av den kristna berättelsen. Utöver talkonsten började han värdesätta även den filosofiska och exegetiska finessen som kom fram i Ambrosius predikningar. Dessa predikningar började ge svar på vissa av de svåra frågorna som han hade kämpat med angående kristendomen. Han dröjde dock med att bli döpt och prioriterade sin karriär, i och med att inträdet i katekumenatet skulle ha varit en lång och även krävande period. Först efter något som Harmless kallar för en dramatisk omvändelse i en trädgård på sommaren år 386 skrev han till Ambrosius och anmälde sig officiellt för att bli döpt. Som sagt döptes han på våren år 387 tillsammans med sin son Adeodatus och med sin vän Alypius.⁵⁵

2.2 Sammanfattning av de föregående avsnitten

I kapitel 2.1 har jag förklarat de katekumenat som är essentiella för min forskning. Jag har beskrivit hur de olika dokumenten från 200–400-talen har bidragit till förståelsen om vad dopundervisningen möjligen har inneburit. Dessutom har jag skrivit om Augustinus egen tid som katekumen i Milano. För min forskning har det varit viktigt att se hurdana drag och traditioner som har påverkat den situationen i vilken diakonen Deogratias har frågat assistans av Augustinus. I följande avsnitt sammanfattar jag de mest centrala dragen av 200–400-talens katekumenat.

Av de tre första dokumenten som jag har beskrivit ovan har två (Hippolytos, Kyrillos) fungerat som egentliga anvisningar vars ändamål har varit att likrikta praxisen i ett visst samfund eller på ett visst område. Det tredje dokumentet, Egerias resebrev, är

---

⁵⁴ *conf.*, 5:13:23. Internetkälla, hämtad 29.5.2020.

⁵⁵ Harmless 1999, 84–85.

annorlunda till stilen eftersom det förmedlar en redan existerande tradition. Dess ändamål var alltså inte att slå fast ett visst sätt att förfara, utan snarare att berätta, informera och beskriva om de upptäckter som skribenten hade erfårit.

Även om dessa dokument är olika till stilen och målsättningen så kan vi hitta gemensamma drag i dem. Dessa likheter hjälper oss att förstå de vanor och sätt som också tycks ha influerat den nordafrikanska katekumenundervisningen. Enligt min egen föreställning är de gemensamma dragen följande:

- Undervisningens målsättning i dopet
- Förhör av katekumenernas anhöriga angående katekumenens bakgrund och motiv för att ta del i undervisningen
- Påsken som en central tidpunkt för undervisningen
- Stark gränsdragning mellan katekumener och de redan döpta kristna
- Exorcism före dopet

2.3 Boken *De catechizandis rudibus*

Boken *De catechizandis rudibus* publicerades ursprungligen ungefär runt år 400⁵⁶ efter att Augustinus hade fått en begäran av en diakon, Deogratias från Karthago, att hjälpa till med katekumenundervisningen. Deogratias, som förmodligen också var en skicklig och erfaren lärare,⁵⁷ hade förlorat sitt självförtroende om att undervisa och tröttnat på sina metoder som pedagog. Att Deogratias kontaktade Augustinus berättar någonting om Augustinus rykte som en skicklig lärare och känd teolog bland sina samtida kring sekelskiftet 400. Detta rykte beskrivs noggrannare i kapitel 3.1.

Boken som Augustinus skrev som ett svar till Deogratias problem är den första egentliga manualen för katekumenundervisningen.⁵⁸ Till sin stil är den mycket praktisk och

---

⁵⁶ Ramsey 1999, 144.

⁵⁷ Augustinus själv påstår detta i *cat. rud.* 10:14.

⁵⁸ Ramsey 1999, 144.

jordnära. Samtidigt som den belyser Augustinus kreativitet och hans levande sätt att beskriva vardagliga saker berättar den också en hel del om katekumenerna och den praxis som hörde till den unga kyrkans undervisning före en person kunde döpas.

Boken består av två delar, varav den första innehåller enkla, pedagogiska och retoriska instruktioner för en lärare. I min avhandling kallar jag den första delen av boken tidvis även för *teoridel*. I teoridelen betonar Augustinus bland annat vikten av både elevens och lärarens motivation för att undervisningen ska bli fruktbar. Samtidigt erkänner författaren att vissa elever söker sig till katekumenundervisningen av ”orena orsaker”. Boken skrevs under ett förändringsskede; kristendomen började få en starkare status i samhället.⁵⁹ Dopet kunde därmed befrämja en persons karriär och ställningen i den nya kristna omgivningen. Den första delen av *cat. rud.* kan grovt delas in i följande stycken:⁶⁰

- Den kristna berättelsen (*cat. rud.* 3:5–6:10)
- Anmodan till kristet liv och hopp (*cat. rud.* 7:11)
- Olika typer av inläring (*cat. rud.* 8:12–9:13)
- Undervisarens egen attityd (*cat. rud.* 10:14–14:22 (diskuteras dock också i inledningen av boken i *cat. rud.* 2:3–4)

Den andra delen innehåller två undervisningsexempel vars uppgifter är att visa hur ett bra undervisningstal kan se ut. Dessa undervisningstal, ett långt och ett kort, bygger på en frälsningshistorisk grund. Enligt Boniface Ramsey var det relativt ovanligt att strukturera katekumenundervisningen på en frälsningshistorisk grund i den tidiga kyrkan.⁶¹ Däremot argumenterar William Harmless för det motsatta, nämligen att den frälsningshistoriska betoningen har varit vanlig bland de första århundradenas teologer och härstammade från den judiska undervisningstraditionen. Detta kommer jag att diskutera noggrannare i avhandlingens kapitel 4.1.1. Med frälsningshistorisk grund menas att undervisningen i *cat. rud.* baserar sig på en modell eller berättelse (lat. *narratio*,

---

⁵⁹ Nisula 2018, 8.

⁶⁰ Styckeindelningen baserar sig på indelningen av Timo Nisulas *Kristinuskoo vasta-alkajille*.

⁶¹ Ramsey 1999, 144.

som är ett centralt begrepp i den antika retoriken) på sex stadier⁶² med Bibeln som grund. Med denna modell har Augustinus avsikten att framlägga en så kallad kronologisk röd tråd från skapelsen (första delen) framåt genom Gamla testamentets berättelser (delarna 2–5) och ända till Nya testamentets läror om Kristus (sjätte delen). Ett tal lik detta kan jämföras t.ex. med talet som Stefanos enligt Apostlagärningarna 7:1–53 höll före sin martyrdöd. Augustinus valde detta närmandesätt i stället för en mycket dogmatisk struktur där kristendomens centrala doktriner presenteras separat.⁶³ Orsaken till Augustinus val var antagligen att det på detta sätt var lättare att också nå sådana som inte alls var bekanta med kristendomens läror.

Bokens syfte och sammanhang är mycket specifika. Ursprungligen skulle den utrusta en viss lärare under en viss tidsperiod för att kunna sköta ett visst arbete, nämligen icke-kristna katekumenernas inledande undervisning.⁶⁴ Under senare århundraden användes dock *cat. rud.* som en källa för en allmän utbildningsteori. Enligt Harmless imponerade den på teologer med dess ”pedagogiska förståelse och psykologiska känslighet”.⁶⁵ Harmless skriver att detta möjligen delvis skedde på bekostnad av Augustinus originaltanke, dvs. bokens syfte att vägleda en viss diakon i en viss specifik fråga. Då flera skribenter behandlade verket under de senare århundradena, blev det en källa för en mer allmän framläggning av kristen pedagogik, vilket inte var Augustinus syfte.

This treatise helped inspire the pedagogy and programs of Christian teachers over the centuries: Bede and Alcuin in the eighth century, Erasmus and Francis Xavier in the sixteenth, Josef Jungmann and the kerygmatic movement in the twentieth. Educators have been struck by Augustine’s pedagogical acumen and psychological sensitivity and have tended to highlight his more generalizable

---

⁶² Denna modell framkommer hos Augustinus även i flera andra verk och har senare etablerats till en välkänd term (lat. *sex aetetas mundi*) inom teologin.

⁶³ Exempel på sådana framställningar är bland annat Kyrillos av Jerusalems katekeser vars undervisning grundade sig på trosbekännelsen eller på Augustinus eget verk *Om tro, hopp och kärlek* (lat. *Enchiridion ad Laurentium de fide et spe et caritate*) tillägnad Laurentius, i vilket dogmen också förklaras på basen av trosbekännelsen.

⁶⁴ Tack vare sitt rykte som en bra och auktoritativ lärare, vilket diskuteras i 3.1.1, var dock Augustinus förmodligen medveten om att boken skulle kopieras och spridas vidare.

⁶⁵ Harmless 2014, 132.

insights at the expense of his original focus. That focus was directed to a quite specific group—non-Christian inquirers—and a quite specific genre of instruction—a first catechesis. These limits need to be appreciated. His concern was not to set forth a comprehensive program of catechesis or of evangelization. He focused instead on a small but critical aspect of such evangelizing: a first systematic proclamation of the good news of Christ.⁶⁶

Cat. rud. är ett verk som kan lätt förknippas med det massiva verket *De doctrina Christiana (doctr. Chr.)*. Många av de teman som finns till för Deogratias i *cat. rud.* får en sorts bekräftelse i *doctr. Chr.*, eftersom den sistnämnda lägger fram en mer allmän teori om kristen lära och retorik. Ett exempel på detta är användningen av Bibeln som hörnsten i undervisningen. Även om läraren själv kan sakna de bästa retoriska redskapen eller på andra sätt tröttnar på sin egen undervisning (vilket ju enligt *cat. rud.* händer tidvis åt både Deogratias och Augustinus)⁶⁷ kan man enligt Augustinus alltid återvända till Bibelns texter för att undervisa. Detta tema tas upp också i *doctr. Chr.* Augustinus är konsekvent och betonar att lärarens uppgift framför allt (eller åtminstone) är att känna till skriften och att använda den i situationer där den egna retoriken inte tycks räcka till. Ju sämre man själv talar desto mera bör man använda rikedomerna i Bibelns styrka och makt:

Now it is especially necessary for the man who is bound to speak wisely, even though he cannot speak eloquently, to retain in memory the words of Scripture. For the more he discerns the poverty of his own speech, the more he ought to draw on the riches of Scripture, so that what he says in his own words he may prove by the words of Scripture; and he himself, though small and weak in his own words, may gain strength and power from the confirming testimony of great men.⁶⁸

I *cat. rud.* betonas samma tema bland annat i 9:13, där Augustinus förklarar hur man ska närma sig en slätstruken utbildad elev:

---

⁶⁶ Harmless 2014, 132–133.

⁶⁷ *cat. rud.*, 2:3.

⁶⁸ *doctr. Chr.*, 4:8. Internetkälla, hämtad 29.5.2020.

But above all, such persons should be taught to listen to the divine Scriptures, so that they may neither deem solid eloquence to be mean, merely because it is not inflated, nor suppose that the words or deeds of men, of which we read the accounts in those books, involved and covered as they are in carnal wrappings, are not to be drawn forth and unfolded with a view to an (adequate) understanding of them, but are to be taken merely according to the sound of the letter.⁶⁹

Augustinus menar att bibelverser till och med i deras svåraste och mest komplicerade former får eleven att uppmärksamma och studera skriften noggrannare. Detta i sin tur ökar entusiasmen hos eleven och får henne att uppskatta Bibelns sanningar.⁷⁰

---

⁶⁹ *cat. rud.* 9:13.

⁷⁰ Nisula 2018, 41.

3 Hur ska man undervisa?

I det här kapitlet följer en genomgång av de sätt som Augustinus lyfter upp gällande en framgångsrik undervisning. Jag inleder kapitlet med att granska Augustinus ur en pedagogisk synvinkel. I kapitel 3.1 kommer jag att se på hur han som pedagog och undervisare togs emot bland sina samtida.

Kapitel 3.2 handlar om *cat. rud.* och de omgivande faktorerna i en undervisningssituation. Även om själva talet och det innehållsliga i undervisningen är något av högsta vikt hos Augustinus lade han stor vikt även på detaljer som omger det själva innehållsliga. I *cat. rud.* betonas också bland annat följande faktorer:

- Förhållandet mellan undervisare och elev
- Undervisarens drivkraft att berätta samma saker om och om igen
- Undervisningsutrymmet och dess bekvämlighet för eleven
- Ett specifikt undervisningssätt för olika elevtyper

Först följer, som sagt, avsnittet om Augustinus som lärare och predikant.

3.1 Augustinus som lärare och predikant

Det går inte att förringa Augustinus teologiska och filosofiska signifikans bland sina samtida och i eftervärlden. Hans massiva korpus har bevarats till de senare generationerna i form av något som man kan kalla för *högljudda* och *tystlåtna*⁷¹ bevis. I de följande stycken ska jag bland annat redogöra för de två olika bevistypen som finns till och som vittnar om Augustinus vikt som skribent bland sina samtida.

Med de *högljudda* bevisen menas alla de dokument eller skribenter som på olika sätt relaterade sig till Augustinus eller tog ställning till hans utsagor. Under Augustinus liv

---

⁷¹ Mina egna termer för att beskriva de olika typer av bevis för Augustinus signifikans bland sina samtida.

präglades Medelhavsområdet av läromässiga strider och han var inte rädd för att ta ställning i dessa. De polemiska texterna mot t.ex. de donatistiska, pelagianiska och manikeiska (till de sistnämnda hörde han själv i sin ungdom) grupperna och skribenterna formade en stor del av den teologiska diskussionen under Augustinus tid. Augustinus hade i denna bemärkelse således både anhängare och motståndare i den religiösa och teologiska diskussionen.

En stor del av Augustinus produktion finns i form av brev riktade till olika grupper och personer. Liksom är fallet med *cat. rud.* fanns det också många andra teman som han behandlade och människor som han svarade i sin brevväxling. Detta i sig talar om ställningen och ryktet som Augustinus hade som en auktoritativ teolog. Under de första århundradena var det en dygd att förlita sig på och se upp till auktoriteter. Detta ledde till att ryktet om hedrade och respekterade gestalter spreds relativt snabbt. Den tidigaste biografen om Augustinus bär namnet *Livet* (lat. *Vita*) och är skriven av Possidius (ca. 370–437). Han var vän med Augustinus och biskop av Guelma, och han levde naturligtvis samtidigt som Augustinus. I *Livet* förklaras bland annat att man även före Augustinus ordination till biskop kände till hans skrifter ”över haven”, att Augustinus produktion översattes till grekiska (vilket talar om dess signifikans bland den belästa populationen) och att han efter sin död var känd ”i hela världen”.⁷² Genom att se på vissa andra faktorer kan dessa skrifter enligt forskarna bekräftas som tillförlitliga. Sådana faktorer är t.ex. den geografiska bredden på Augustinus korrespondenter och hans engagemang i diskussionen med pelagianerna.⁷³ I ett annat dokument, i brevet av påven Celestinus den första (död år 432) riktat till Galliens biskopar, bekräftar skribenten att Augustinus är auktoritativ (lat. *auctoritas*), att hans position som en bra undervisare inte ska ifrågasättas och att han ska beaktas som en av kristendomens främsta lärare. Denna brevväxling handlade om diskussionen om nåd i den galliska församlingen.⁷⁴ Själv undervärderade Augustinus sin ställning som en auktoritär teolog och uppmanade andra att inte överdriva vikten på sina yttranden.⁷⁵

---

⁷² O’Loughlin 1999, 362.

⁷³ O’Loughlin 1999, 362.

⁷⁴ O’Loughlin 1999, 362–364.

⁷⁵ Eno, S.S. 1999, 81.

Ovan nämnde jag att det finns både *högljudda* och *tystlåtna* bevis för Augustinus starka inflytelse bland sina samtida. Med de *tystlåtna* bevisen menas helt enkelt att största delen av hans produktion finns till för senare läsare. För tiden före boktryckarkonstens uppkomst anses det som ett viktigt belägg för författarens inflytande att ens skrifter och ståndpunkter gällande olika teman har blivit kopierade och har spridits till olika områden. Av Augustinus skrifter har enbart de från hans tidiga verksamhetsår försvunnit. Detta hände antagligen mellan åren 426–427 då han skrev sina Återtaganden (lat. *Retractationes*).⁷⁶

3.2 Kärlek och anpassning

Take this love, therefore, as the end that is set before you, to which you are to refer all that you say, and, whatever you narrate, narrate it in such a manner that he to whom you are discoursing on hearing may believe, on believing may hope, on hoping may love.⁷⁷

I det ovanstående citatet hämtat ur det fjärde kapitlet av *cat. rud.* talar Augustinus om Kristi kärlek. Han säger att den kärleken bör vara målet som all undervisning riktar sig mot så att eleven som lyssnar kunde ”tro när hon lyssnar, hoppas när hon tror och älska när hon hoppas”. För Augustinus är den samma kärleken på samma sätt någonting som står som grund för all undervisning. I början av sitt svar till Deogratias tar han upp den här aspekten när han förklarar vad som ålägger honom att hjälpa till med Deogratias problem. Han säger i inledningen av sitt svar att han har ett uppdrag av kärlek och betjäning, inte bara för Deogratias som är hans vän, utan till hela moderkyrkan.⁷⁸ Denna kallelse tycks likna det som också driver Paulus i det andra brevet till korintianerna när han påstår att ”Kristi kärlek driver oss”⁷⁹ (med *oss* syftas också på Timoteus). I den versen förklarar Paulus den uppgift som är given åt dem av Gud. I de följande avsnitten ska jag med hjälp av exempel ur *cat. rud.* se på hurdana faktorer Augustinus

---

⁷⁶ O’Loughlin 1999, 364.

⁷⁷ *cat. rud.*, 4:8.

⁷⁸ *cat. rud.*, 1:2.

⁷⁹ Svenska Folkbibeln 1999, 2. Kor. 5:14.

anser vara nödvändiga i en effektiv undervisning och hur Guds kärlek spelar en roll i det hela.

3.2.1 Förhållandet mellan undervisare och elev

För Augustinus var en framgångsrik undervisningsmiljö mycket mera än bara ord och fakta. Han betonade ett reciprokt, dvs. ett ömsesidigt, förhållande mellan undervisare och elev. En del tänkare i vår samtid anser bland annat att dessa faktorer är mycket moderna och fräscha, speciellt med tanke på att de härstammar från 400-talet.⁸⁰ I artikeln ”The Philosopher as Teacher” av John Immerwahr analyseras Augustinus pedagogik anpassad till modern högskoleundervisning.⁸¹ Immerwahr anser att man med tanke på modern universitetsmiljö kan lyfta upp tre för Augustinus centrala teman. Av dessa tre tar jag upp de två första i detta underkapitel och det tredje temat som Immerwahr lyfter upp diskuteras i 3.2.2.

Först lyfter Immerwahr fram det ömsesidiga förstärkandet av varandra i undervisningsrummet. Augustinus betonade interaktionen mellan den som delar ut kunskap och den som mottar den. Ett positivt grepp på undervisningen inverkar på elevens intresse för att tillägna sig ny kunskap. Detta i sin tur skapar entusiasm hos läraren, då han märker att undervisningen tas emot med iver. Augustinus förklarar:

Consequently, as regards those matters which are recommended as articles of belief, the task is not a difficult one to lay down injunctions, with respect to the points at which the narration should be commenced and ended, or with respect to the method in which the narration is to be varied, (...). But as to the means by which all is to be done, so that everyone may have pleasure in his work when he catechises (for the better he succeeds in this the more attractive will he be) — that is what requires the greatest consideration. And yet we have not far to

---

⁸⁰ Nisula 2018, A. Mustakallios och A. Visalas kommentar på bakpärmen.

⁸¹ Immerwahr 2008, 660–663. Internetkälla, hämtad 29.5.2020.

seek for the precept which will rule in this sphere. For if, in the matter of carnal means, God loves a cheerful giver, how much more so in that of the spiritual?⁸²

Det andra temat som Immerwahr hittar hos Augustinus är förhållandet mellan de två parterna på en personlig nivå. Augustinus uppmanar läraren att ta reda på mer om sin elev, antingen indirekt via en bekant eller rakt genom att fråga eleven själv:

It is useful certainly, if it can be done, to get from those who know the man some idea beforehand of the state of mind in which he is, or of the causes which have induced him to come with the view of embracing religion. But if there is no other person available from whom we may gather such information, then, indeed, the man himself is to be interrogated, so that from what he says in reply we may draw the beginning of our discourse.⁸³

Harmless påpekar att detta tillvägagångssätt vittnar om en genuin strävan efter att lära känna en ny katekumen. Tanken är inte att probra och förhöra nykomlingen i onödan. I stället tar man reda på personen främst för att, liksom Augustinus säger i det ovanstående citatet, på basen av informationen kunna formulera inledningsorden i undervisningen.⁸⁴

En ytterligare aspekt i Augustinus undervisning om personliga relationer gäller hierarkin mellan olika aktörer, detta även i förhållandet mellan Gud och människa. I artikeln ”Love Actually – Modeling *Amor* in Augustine’s *De catechizandis rudibus*”⁸⁵ lyfts en tanke angående kärlekens riktning i hierarkiska förhållanden fram. Man kan se en konsekvent röd tråd i hur Augustinus bemöter Deogratias i inledningen av *cat. rud.*, i hur undervisaren relaterar sig själv till katekumenen (vilket diskuteras i *cat. rud.* 8:12–9:13) och i hur Gud möter den hopplösa syndaren, människan med kärlek (*cat. rud.* 4:7). Kärleken, specifikt Kristi kärlek är den sammansättande kraften i alla dessa exempel. Som redan tidigare nämnts i inledningen av kapitel 3.2 så var det Kristi kärlek som motiverade Augustinus att i första hand ta itu med problemet angående vilket

---

⁸² *cat. rud.*, 2:4.

⁸³ *cat. rud.*, 5:9.

⁸⁴ Immerwahr 2008, 660–663. Internetkälla, hämtad 29.5.2020.

⁸⁵ Cameron 2018, 50–55. Internetkälla, tillgänglig 29.5.2020.

Deogratias hade skrivit åt honom om. I det som gäller *cat. rud.* 8:12–9:13 är det Kristi kärlek som motiverar undervisaren att möta eleven personligen ur elevens egen utgångspunkt. När en människa som är överordnad en annan visar kärlek och respekt till den som är underordnad (i detta fall biskop-diakon; undervisare-elev; Gud-människa), uppstår i sin tur viljan och kärleken hos den underordnade att ta emot det som den överordnade erbjuder. Augustinus förklarar att kärleken alstrar kärlek, särskilt om den rinner uppifrån ner och av en fri och altruistisk vilja:

And with regard to God Himself, its object is that, even if it were an irksome task to love Him, it may now at least cease to be irksome for us to return His love, seeing that He first loved us, and spared not His own only Son, but delivered Him up for us all. For there is no mightier invitation to love than to anticipate in loving; and that soul is over hard which, supposing it unwilling indeed to give love, is unwilling also to give the return of love.⁸⁶

3.2.2 Motivationsproblem

I föregående avsnitt tog jag fram John Immerwahr's tre teman som i *cat. rud.* starkt bidrar till det moderna undervisningens standard. De två första handlade om ett ömsesidigt förstärkande mellan undervisare och elev samt parternas personliga relation och kännedom av varandra. Det tredje temat som Immerwahr lyfter upp är starkt förknipat med de två föregående. Det betonar vikten av snabb reaktion på elevens respektive undervisarens nedsatta motivation och iver.⁸⁷ Timo Nisula förklarar i *Kristinuskoa vasta-alkajille* att det var vanligt att en person tog del i katekumenundervisningen bara för att officiellt få status som kristen.⁸⁸ I det romerska kejsardömet kunde man under 300–400-talet gynnas av att vara kristen bland annat i ämbetssökning och t.ex. i förhållandet mellan tjänare och husfader. Detta ledde till att en person kunde ha falska motiv till att ta del i undervisningen, vilket i sin tur betydde att man inte egentligen hade intresse eller motivation för att lära sig om kristendomen. I en sådan här situation

---

⁸⁶ *cat. rud.* 4:7.

⁸⁷ Immerwahr 2008, 660–663. Internetkälla, hämtad 29.5.2020.

⁸⁸ Nisula 2018, 8.

är det enligt Immerwahr viktigt hos Augustinus att undervisaren genast höjer elevens humör och betar sig som om eleven trots allt skulle vara mycket motiverad. Dessutom ska undervisaren agera så att eleven som låtsas vara nyfiken och intresserad faktiskt skulle börja tycka om de egenskaper hon föreställer sig ha och således förbättra sin inställning till undervisningen.⁸⁹ Augustinus ger ett exempel på när en person anländer till katekumenundervisningen med falska motiv. Enligt Augustinus är det ändå viktigt att berömma personen för de möjligen falska motiven (som man som undervisare ändå inte kan vara alldeles säker på att de är), så att personen till slut hittar värde i det hon försöker föreställa:

Now if he has come with a false heart, desirous only of human advantages or thinking to escape disadvantages, he will certainly speak what is untrue. Nevertheless, the very untruth which he utters should be made the point from which we start. This should not be done, however, with the (open) intention of confuting his falsehood, as if that were a settled matter with you; but, taking it for granted that he has professed to have come with a purpose which is really worthy of approbation (whether that profession be true or false).⁹⁰

Angående läraren fortsätter Immerwahr med att det enligt Augustinus är viktigt att undervisaren också reagerar snabbt och effektivt på sina egna svagheter och den eventuella nedsatta motivationen i undervisningen. Detta sker t.ex. genom att försöka göra gamla saker nya och att hitta glädje i elevens positiva respons på temat.⁹¹ Här återkommer man igen till kärleken som ett alldeles fundamentalt tema. Med ett kärleksfullt, faderligt, moderligt och broderligt närmandesätt hittar undervisaren och eleven en kontakt och handledningen flyter på igen med ny fart. Augustinus förklarar:

Once more, however, we often feel it very wearisome to go over repeatedly matters which are thoroughly familiar and adapted (rather) to children. If this is the case with us, then we should endeavor to meet them with a brother's, a father's, and a mother's love; and, if we are once united with them thus in heart, to us no less than to them will these things seem new. For so great is the power

---

⁸⁹ Immerwahr 2008, 660–663. Internetkälla, hämtad 29.5.2020.

⁹⁰ *cat. rud.*, 5:9.

⁹¹ Immerwahr 2008, 660–663. Internetkälla, hämtad 29.5.2020.

of a sympathetic disposition of mind, that, as they are affected while we are speaking, and we are affected while they are learning, we have our dwelling in each other; and thus, at one and the same time, they as it were in us speak what they hear, and we in them learn after a certain fashion what we teach.⁹²

En annan angelägenhet som Augustinus nämner angående motivations- och undervisningsproblem har att göra med planeringen av andra viktiga ärenden och arbeten. En diakon, alltså Deogratias i detta fall, kunde ju ha alla möjliga olika uppgifter som han var tvungen att göra samtidigt. I *cat. rud.* 14:20 tar Augustinus, liksom han ofta gör, upp en imaginär situation (eller så har han stött på en sådan situation själv) där man måste lämna alla pågående planeringar och arbeten för att plötsligt börja undervisa en katekumen. På grund av en sådan plötslig situationsförändring kan undervisaren bli sur och undervisningstalet blir eventuellt tråkigt och enformigt.

I stället för ett smalt och subjektivt människoperspektiv tar Augustinus ett annat perspektiv här. Han påstår att i en sådan situation kan människan inte alls veta vad som just i den stunden är viktigt enligt Guds vilja. Han menar att man alltid, oberoende av situationen och dess lämplighet för en själv, ska möta en annan person med empati och av uppriktig kärlek. Enligt Augustinus är det bästa tillvägagångssättet följande: ”Planera arbetets tidtabell så förnuftigt som möjligt. Om du blir färdig inom den tidtabell som du hade tänkt kan du vara glad. Inte därför att saker och ting gick som du hade planerat, utan för att det gick som Gud hade planerat.”⁹³

Augustinus tillägger att man som en diakon eller undervisare inte ska bli upprörd om tidtabellen förskjuts av en oväntad och obligatorisk förpliktelse. I stället ska man anpassa sig och uppfatta det som att Gud ville använda ens tid på ett annat sätt. Han avslutar sitt kapitel med ett citat från Ordspråksboken 19:21: ”Människan gör upp många planer, men det är Herrens vilja som sker.”⁹⁴

---

⁹² *cat. rud.*, 12:17.

⁹³ *cat. rud.* 14:20. Egen översättning.

⁹⁴ Bibel 2000, Ords. 19:21.

3.2.3 Lyssnarens bekvämlighet med undervisningen

I detta avsnitt beskriver jag kort vad som sägs angående undervisningsutrymmet i *cat. rud.* Förmodligen kände Augustinus till omgivningen som Deogratias brukade undervisa sina katekumener i. Augustinus konstaterade att t.ex. de nordafrikanska kyrkorna var lite bristfälliga gällande bekvämlighet och utrustning jämfört med de italienska:

And indeed in certain of the churches beyond the sea, with a far more considerate regard to the fitness of things, not only do the prelates sit when they address the people, but they also themselves put down seats for the people.⁹⁵

Oavsett detta accentuerade Augustinus att man skulle göra omgivningen och undervisningsutrymmet så bekväma som möjligt också i det nordafrikanska sammanhanget, så att eleven orkade koncentrera sig på det essentiella i undervisningen.

Som nämnt redan i 2.1.2 kunde katekumenerna befinna sig i två olika skeden av deras undervisningsperiod. Medan man för de avancerade katekumenerna ordnade speciella tillställningar för utbildning och särskild undervisning, erbjöds de ordinära katekumenerna möjligen endast vanliga söndags- och vardagsliturgier. De fick nöja sig med att besöka gudstjänsten och noggrant lyssna på predikningarna. I sådana fall fanns det färre möjligheter att omvandla den rådande omgivningen i kyrkan till att gynna speciellt katekumenens intresse.⁹⁶

Augustinus lade stor vikt vid katekumenens bekvämlighet med undervisningen under de situationer som denna tog del i den. I *cat. rud.* 13:19 beskriver han humoristiskt en situation där en person som först lyssnade ivrigt tröttnar på att lyssna eller på att stå. I stället för av beundran hålls nu personens mun öppen av allt gäspande. Enligt Augustinus är det mycket viktigt att undvika en sådan situation, framför allt när det gäller personer med svagare fysisk kondition eller speciellt en sådan som ännu är i ett skede

---

⁹⁵ *cat. rud.*, 13:19.

⁹⁶ Harmless 2014, 27.

där hon inte har blivit anförtrodd katekumenens andliga riter.⁹⁷ Enligt Augustinus tar undervisaren en stor risk om eleven tvingas lyssna på undervisningen stående, speciellt ifall andra faktorer (t.ex. elevernas låga antal eller deras tydliga avsikt att vända till kristendomen) ger anledning till att vara mycket försiktig och omtänksam. Han anmärker att också Jesus lät den ivriga lyssnaren sitta framför sig i Lukasevangeliets tionde kapitel.

3.2.4 Om att variera undervisningsstilen enligt mottagaren

En individuell undervisning är något som framkommer upprepade gånger i *cat. rud.* För Augustinus tycks det vara av högsta vikt att möta en eventuell katekumen, en framtida kristen, på en personlig nivå. Enligt honom ska undervisaren se till att olika människor med varierande erfarenheter, utbildningsbakgrund osv. ska mötas enskilt enligt deras egna behov och utgångspunkter. Han delar upp olika elever i fyra kategorier enligt följande:⁹⁸

- 1) En högutbildad och begåvad elev (8:12)
- 2) En slätstruken elev med en vanlig utbildning (9:13)
- 3) En elev som visar ett litet intresse för undervisningen (13:18)
- 4) En dum elev som inte alls förstår undervisningens innehåll (13:18)

Augustinus konstaterar att **1) en högutbildad person** har med stor sannolikhet redan läst Bibelns texter, bekantat sig med det kristna narrativet och diskuterat ämnet med andra kunniga. Han tycks vara säker på att en sådan människa har förhandsinformation om kristendomen redan innan hon vill ingå i katekumenatet och ansluta sig till kristendomen. Av den orsaken är det lönsamt att enbart gå igenom de essentiella delarna av undervisningen kortfattat och ytligt. Också retoriken är viktig i en sådan situation.

---

⁹⁷ *cat. rud.* 13:19; Här tycks Augustinus tala speciellt om sådana riter som nämndes redan i 2.1.4, dvs. handpåläggning, korstecken och smakandet av salt. Augustinus talar alltså om katekumener som befinner sig i ett ganska tidigt, inledande skede av katekumenatet.

⁹⁸ Fördelningen i *cat. rud.* är inte alldeles systematisk. De olika elevtyperna kommer fram i olika delar av boken.

Undervisaren kan säga sig tro att eleven redan vet en hel del och berätta kortfattat om de saker och ting som vanligtvis tas upp gällande en vanlig elev. Den som läser *cat. rud.* får ett intryck av att Augustinus betonar ett speciellt noggrant och diskret sätt att handskas med en högutbildad elev. I undervisningen och i vädjandet till lärarens auktoritativa ställning ska man undvika att överskrida gränsen som kan såra elevens ödmjukhet. Enligt Augustinus var det ju precis elevens ödmjukhet som ledde henne närmare kristendomen:

And in enjoining him to guard against the errors of presumption, we should assume only so much authority as that humility of his, which induced him to come to us, is now felt to admit of.⁹⁹

Till skillnad från när det gäller de andra elevtypernas litteratur lägger Augustinus märke till den litteraturen som den högutbildade eleven möjligen har bekantat sig med. Som redan nämnts i kapitel 3.1.1 så präglades Medelhavsområdet av gnostiska och heretiska skrifter. För en oerfaren läsare kunde dessa lätt blandas ihop med de accepterade skrifterna eller till och med ihop med Bibelns texter. Gällande litteratur menar Augustinus att man ska fråga eleven vilka texter som han eller hon har läst. Beroende på texternas art ska man antingen godkänna dem eller tydligt handleda och styra eleven till de mer acceptabla och säkrare texterna.

Närmandesättet gällande en **2) slätstruken elev** med en vanlig utbildning i t.ex. scenkonst¹⁰⁰ är annorlunda än sättet som beskrevs ovan. Enligt Augustinus finns det en risk att en person med kunskaper i scenkonst ser ned på Bibelns enkla och okonstlade¹⁰¹ berättelser. Augustinus förklarar att en sådan som har lärt sig att använda högtidligt och teatraliskt språk inte får förakta sådana som gör språkfel. Augustinus leker med ord i detta avsnitt då han menar att eleganta ord (lat. *bona dictio*) är, oberoende av deras vackra klang, av liten betydelse jämfört med de välsignelser (lat. *benedictio*) som

---

⁹⁹ *cat. rud.*, 8:12.

¹⁰⁰ Augustinus nämner denna utbildningsbranch i *cat. rud.* 9:13.

¹⁰¹ Lancel 2002, 31; Augustinus kände igen erfarenheten om Bibelns okonstlade natur. Då han själv för första gången hade bekantat sig med Bibelns texter hade han blivit besviken på den latinska översättningens enkla natur jämfört med t.ex. Ciceros vackra skrifter.

Bibeln lovar till en ödmjuk kristen.¹⁰² I följande citat menar Augustinus att en sådan elev ska uppmanas att klä sig i just denna kristna ödmjukhet och handledas till att lyssna till och respektera Bibeln.

...they are to be diligently admonished to clothe themselves with Christian humility, and learn not to despise individuals whom they may discover keeping themselves free from vices of conduct more carefully than from faults of language; and also that they ought not to presume so much as to compare with a pure heart the practised tongue which they were accustomed even to put in preference. But above all, such persons should be taught to listen to the divine Scriptures...¹⁰³

Augustinus medger för sin brevvän att det sannerligen är tröttsamt och svårt att försöka undervisa en **3) elev som visar ett litet intresse** för undervisningen. Enligt biskopen kan en sådan elev verka vara ointresserad på grund av t.ex. religiös respekt (vilket uttrycks genom att eleven inte vågar komma fram med egna tankar eller frågor angående undervisningen) eller karakteristisk blyghet. Oavsett vilken orsak som ligger bakom elevens attityd, är det enligt Augustinus viktigt att ta itu med problemet.¹⁰⁴

Augustinus lösning till elevens blyghet är i linje med hela bokens stora tema, nämligen att möta eleven på en personlig nivå och skapa ett broderligt förhållande till denna. Genom att bygga upp tillit mellan parterna kan eleven lättare komma fram med egna tankar och åsikter, även sådana som motsäger undervisningen. Samtidigt ska man om och om igen försöka väcka elevens intresse, så att denna modigt kan ställa frågor och ta del i diskussionen. Dessutom förklarar Augustinus att det är lönsamt att förhöra eleven om denna saknar intresse på grund av för lätta och välbekanta teman, eller om undervisningen däremot är för svår. Undervisaren ska bearbeta sin undervisningsplan enligt elevens svar på frågorna. Bibelns konkreta berättelser och liknelser är enligt Augustinus också bra verktyg för att väcka intresset för undervisningen.

---

¹⁰² Nisula 2018, 42.

¹⁰³ *cat. rud.*, 9:13.

¹⁰⁴ *cat. rud.*, 13:18.

På ett annat ställe föreslår Augustinus humor som en problemlösningsmetod. Han konstaterar att man genom underhållande metoder kan väcka intresset hos en ointresserad lyssnare. Enligt Augustinus kan man antingen berätta en trevlig historia eller någonting mycket sorgligt. Det bästa sättet att fånga elevens uppmärksamhet är dock att ta fasta på något personligt hos eleven. I detta fall poängterar Augustinus att man ska undvika att såra eleven med någonting för personligt och i stället vinna hans eller hennes intresse med hjälp av vänlighet.¹⁰⁵

Angående **4) en dum elev** vänder Augustinus riktningen upp och ner. Han skriver att om en sådan elev så bör Deogratias tala mera med Gud än vad han talar om Gud med eleven. Således nämner han bönen, som naturligtvis är av högsta vikt i Augustinus tänkande, här som en lösning på en svår situation.¹⁰⁶ Vidare betonar Augustinus undervisarens tålamod och medlidande, kort och enkelt undervisningstal och undervisning av enbart de allra viktigaste sakerna och tingen i kristendomen. Dessa är kyrkans enhet, att bekämpa frestelser samt ett kristet levnadssätt.¹⁰⁷

---

¹⁰⁵ *cat. rud.*, 13:19.

¹⁰⁶ Också t.ex. i slutet av *cat. rud.* 10:14 nämns bönen som ett sätt att lösa ett problem.

¹⁰⁷ *cat. rud.*, 13:18.

4 Undervisningens innehåll

4.1 Vad är viktigt att undervisa en nybörjare?

I det tredje kapitlet har jag beskrivit Augustinus tanke i *cat. rud.* om de omgivande faktorerna i en effektiv undervisning. Dessa faktorer har att göra med bland annat olika typer av elever, motivationsproblem hos undervisaren och elevens bekvämlighet i undervisningssituationen. I det fjärde kapitlet av min avhandling kommer jag att gå igenom det som Augustinus vill att undervisningen ska innehålla. Med andra ord kommer jag att se på hurdant schema Augustinus rekommenderar; vilka ämnen och teman ska en bra undervisning innehålla?

Även om Augustinus lägger fram en teori om både undervisningens omgivande faktorer och undervisningens mer konkreta innehåll i *cat. rud.*, så visar det sig att Deogratias frågor berörde det innehållsliga. Enligt Augustinus förord i *cat. rud.* 1:1 ställer Deogratias, rakt eller indirekt, följande frågor:¹⁰⁸

- 1) Vad ska vi som kristna egentligen tro?
- 2) Hur ska trons innehåll delas med andra?
- 3) Varifrån ska man börja undervisningen?
- 4) Hur långt ska man komma med hjälp av berättelsen (*narratio*)?
- 5) Borde man använda uppmanande stil i talet, eller ska talet innehålla enbart anvisningar och bud?

På dessa frågor försöker Augustinus formulera ett svar.

4.1.1 *Narratio* – berättelsen som grund i undervisningen

Som det redan har nämnts kort i avhandlingens kapitel 2.3 så var *narratio* dvs. berättelsen en grundsten i Augustinus katekumenundervisning. Som jag skrev ovan så var

---

¹⁰⁸ *cat. rud.*, 1:1.

narratio något som också Deogratias nämnde i sitt brev åt Augustinus. I kapitel 2.3 lyfte jag fram en uppfattning om att undervisning som specifikt centraliserade sig på den frälsningshistoriska och bibliska berättelsen var relativt ovanlig i kyrkan under de första århundradena. William Harmless argumenterar dock för det motsatta. Han påstår att man bland annat i Petrus och Paulus tal i Apostlagärningarna¹⁰⁹ samt i Justinus Martyrens (ca. 100–165) och Eusebios (ca. 260–340) författarskap från andra och tredje århundraden kan hitta drag som liknar Augustinus resonemang i *cat. rud.* Också Irenaeus (ca. 130–140) bok *Bevis för den apostoliska förkunnelsen* (gre. *Epideixis tou apostolikou kērygmatos*) följer en likadan tematik.¹¹⁰ Enligt Harmless härstammade vanan från den judiska traditionen och sättet att undervisa. De kristna ville fortsätta från den judiska berättelsen och ansåg att Guds frälsningsplan kulminerade i Jesu liv, död och uppståndelse.

Augustine's suggestion was largely a traditional one. Presenting the sweep of salvation history had long been a way Christian teachers made their case, for they were also heirs to another rhetorical tradition, that of Judaism.¹¹¹

I *cat. rud.* 3:5 lyfter Augustinus fram temat för sin brevvän Deogratias. Han påstår att undervisningen omfattar allt som den ska ifall den inleds med skapelseberättelsen i Genesis första kapitel och om den fortsätter med tiden ända fram till kyrkans nuläge. Han specificerar sin tanke om världshistoriens periodisering i sex stadier¹¹² senare i det långa undervisningsexemplet. Augustinus tar fram två speciellt viktiga synvinklar som samtidigt hör ihop med varandra:

- 1) Berättelsen ska väcka intresse hos lyssnaren och innehålla de mest centrala och banbrytande (lat. *articuli*) händelserna
- 2) Berättelsen ska öppnas som en värdefull bokrulle framför lyssnaren

---

¹⁰⁹ Apg. 2:14–41; 3:11–26; 13:16–41.

¹¹⁰ Mitchell, Young 2006, 371.

¹¹¹ Harmless 2014, 153.

¹¹² Lancel 2002, 143–144; Tanken om världshistoriens sex perioder presenteras först i *Genesiskommentaren mot manikéerna* I, 40:1 (lat. *Gn. adu. Man.*) runt åren 388–389. I *cat. rud.* är temat mycket framstående i och med att undervisningsexemplet baserar sig på indelningen i fråga. Augustinus utvecklar tanken vidare i *Guds stad* (lat. *ciu.*) XVI, 12–14 och XVII, 8–19.

Kravet om att undervisningen ska väcka intresse är framstående genom hela verket. Arbetet görs med lyssnaren i centrum. Enligt Augustinus ska man se till att eleven inte blir uttråkad, varken på grund av en ointressant framställning eller en dålig och obekväm omgivning. Augustinus påstår att intresset upprätthålls genom att bygga undervisningen runt de viktigaste berättelserna i Bibeln. Samtidigt ska man omringa de viktiga händelserna med detaljer och bakgrundsinformation, men alltid så att det essentiella hålls klart och tydligt i förgrunden.

Den andra innehållsliga aspekten som Augustinus förutsätter i en bra undervisning är till sin stil mer teknisk och specifik, men har ändå att göra med den första. Enligt Harmless handlar det om den klassiska maximen som lyder: ”Att beklä konsten är själva konsten”¹¹³ (lat. *ars est celare artem*).¹¹⁴ Augustinus menar att man i undervisningen ska undvika att avslöja kristendomens skönhet alltför öppet. I stället ska den gömmas och först efter det avslöjas och uppenbaras för lyssnaren. Han använder analogin av en bokrulle som långsamt och noggrant öppnas framför lyssnarens ögon. Tanken om bokrullen ska fungera som ett retoriskt verktyg så att lyssnaren stegvis får njuta av kristendomens vackra berättelse. Saker och ting tas upp turvist och den röda tråden syns klart och tydligt framför lyssnarens ögon. Augustinus använder också en annan intressant analogi när han förklarar hur ordning är av högsta vikt i en effektiv undervisning. Han skriver:

At the same time, we are not to set forth these causes in such a manner as to leave the proper course of our narration, and let our heart and our tongue indulge in digressions into the knotty questions of more intricate discussion. But the simple truth of the explanation which we adduce ought to be like the gold which binds together a row of gems, and yet does not interfere with the choice symmetry of the ornament by any undue intrusion of itself.¹¹⁵

---

¹¹³ Egen översättning.

¹¹⁴ Harmless 2014, 156.

¹¹⁵ *cat. rud.*, 6:10.

I det ovanstående citatet betonar Augustinus ordning och tydlighet. I analogin fungerar guldkedjan som en vacker och tydlig ram inom vilken ädelstenen snyggt och organiserat symboliserar den kristna berättelsens underbara höjdpunkter och viktigaste händelser. Han medger alltså att Bibeln innehåller teman och berättelser som är svåra att förstå och knepiga att förklara för en elev som inte är van vid kristendomens berättelser. Enligt Augustinus är det därför nödvändigt att presentera berättelsen så att man undervisar enkelt och systematiskt och undviker att alltför mycket fastna på knepiga och avancerade bibelställen.

4.1.2 Kärleken som ett undervisningstema

I kapitel 3.2 har jag beskrivit faktorer som omringar undervisningen i *cat. rud.* Jag har konstaterat att kärleken är en mycket essentiell, om inte det mest essentiella motivet bakom undervisningen. Augustinus uppmuntrade sin brevvän att alltid ha kärleken både som en utgångspunkt och som ett ändamål i undervisningen.

Samtidigt som kärleken är ett ändamål är det också ett undervisningsämne. Enligt Augustinus är det något som driver undervisningen, men också något som man de facto undervisar. Som jag konstaterade i det föregående avsnittet så grundar Augustinus undervisning sig på den kristna berättelsen vars höjdpunkt är Kristi ankomst. I följande citat ur *cat. rud.* 4:7, vars innehåll diskuteras vidare i de följande stycken, avslöjar Augustinus orsaken till inkarnationen.

Moreover, what greater reason is apparent for the advent of the Lord than that God might show His love in us, commending it powerfully, inasmuch as while we were yet sinners, Christ died for us? And furthermore, this is with the intent that, inasmuch as charity is the end of the commandment, and the fulfilling of the law, we also may love one another and lay down our life for the brethren, even as He laid down His life for us.¹¹⁶

---

¹¹⁶ *cat. rud.*, 4:7.

I föregående avsnitt 4.1.1 konstaterade jag även att Augustinus betonar tydlighet och enkelhet i undervisningen. Han anser att en undervisare ska undvika att förvirra lyssnaren med ett för svårt och komplicerat tema. Detta understryks, vilket jag förklarade i avhandlingens kapitel 3.2.4, särskilt när det handlade om elever som är lägre utbildade eller som kanske saknar utbildning överlag. När Augustinus börjar tala om kärlek kan man däremot lätt bli förvirrad av sättet som två olika aspekter av kärleken diskuteras simultant. Sätter Augustinus fokus på två olika teman i stället för ett? Denna fråga ställer Harmless i sin bok gällande den tematiska uppbyggnaden i *cat. rud.*¹¹⁷ Narrativet som står i centrum i Augustinus framställning tycks innehålla två olika byggstenar; Kristus och kärlek. Harmless svarar nekande på sin retoriska fråga. För Augustinus tycks Kristus och kärlek nämligen vara synonymmer. T.ex. i slutet av *cat. rud.* 10:15 beskriver Augustinus sättet som kärleken landar uppifrån ned och för med sig gott samvete. Detta goda samvete ges åt ”den låga” människan för dennes eviga frälsnings skull.¹¹⁸ På samma sätt kan man förstå Kristi inkarnation. Bibeln lär att Kristus kommer på jorden för att dö för syndiga människor och för att ge dem gott samvete. Logiken tycks likna den som vi kan läsa om i Första Johannesbrevets tredje kapitel. Där binds kärleken, Kristi död och hjärtats samvete ihop på ett liknande sätt som hos Augustinus.

Tanken klagörs vidare när Augustinus visar sin brevvän hur de två teman, som egentligen blir till ett, går hand i hand genom den kristna berättelsen. Han menar att kärleken var orsaken till inkarnationen. I det långa citatet ovan understryker han kärlekens roll i Kristi ankomst. Han tycks hänvisa till tanken som styr t.ex. Romarbrevets femte kapitel: Ännu när människorna var syndiga och ”Guds fiender”¹¹⁹ så ville Gud visa sin kärlek och sände sin son till världen. Enligt Augustinus ger detta ett exempel till allt kristet liv. Gud gjorde detta för att också människan ska älska och ge sitt liv för sin nästa så som också Kristus gjorde för människan. Han konstaterar att kärlek som rinner uppifrån ner, dvs. från Gud till människan, tänder upp ett behov hos människan att älska tillbaka. ”Stenhårt är en sådan människas hjärta som vägrar att älska tillbaka även då när hon själv har först blivit älskad.”¹²⁰

---

¹¹⁷ Harmless 2014, 156.

¹¹⁸ *cat. rud.*, 10:15.

¹¹⁹ Bibel 2000, Rom. 5:10.

¹²⁰ *cat. rud.*, 4:7. Egen översättning.

Alldeles i slutet av bokens första del¹²¹ i *cat. rud.* 15:23, innan Augustinus inleder det långa undervisningsexemplet för sin brevvän, lyfts kärlekens olika funktioner fram än en gång. Augustinus förklarar att undervisarna är skyldiga att visa samma kärlek åt alla sina elever. Enligt Augustinus kan dock den samma kärleken fungera på olika sätt vid olika situationer. Här återkommer han igen till temat som redan diskuterades i avhandlingens kapitel 3.2.4, dvs. de olika sätten att undervisa på i varierande situationer. I det vackra citatet nedan beskriver Augustinus hur kärleken yppas i flera olika former. På ett liknande sätt som Paulus i Första Korinthierbrevets kapitel 13, avslöjar Augustinus kärlekens olika former för sin lyssnare. För ett barn som föds uttrycks kärleken genom moderns smärta. För en som lider av sjukdom deltar kärleken i medlidandet. För vissa böjs den ner och för andra reser den sig upp. På ett håll är den blid, på annat håll är den strikt. Augustinus menar att även om kärleken uttrycker sig på olika sätt så är den som en vårdande mor, och aldrig en fiende:

And inasmuch as, although the same charity is due to all, yet the same medicine is not to be administered to all, in like manner charity itself travails with some, is made weak together with others; is at pains to edify some, tremblingly apprehends being an offense to others; bends to some, lifts itself erect to others; is gentle to some, severe to others; to none an enemy, to all a mother.¹²²

4.1.3 Ett kristet levnadssätt

I de föregående avsnitten har jag diskuterat undervisningens innehåll i *cat. rud.* Jag har lyft fram den kristna berättelsens centrala roll i undervisningen. Dessutom har jag beskrivit hur kärlek och Kristus går hand i hand, och hur dessa är alldeles essentiella när det handlar om schemat i *cat. rud.* Ett annat framstående element i undervisningens innehåll är läran om ett kristet sätt att leva.

---

¹²¹ I avhandlingens kapitel 2.3 förklarar jag att *cat. rud.* består av två delar.

¹²² *cat. rud.*, 15:23.

I *cat. rud.* 7:11 berättar Augustinus åt sin brevvän hur undervisningen ska avslutas. Han räknar upp fyra stycken anvisningar för elevens framtida liv som nybliven kristen. Anvisningarna enligt ordningen i *cat. rud.* 7:11 är:

- 1) Påminnelse om den yttersta domen och om hoppet om uppståndelsen
- 2) Instruktioner om att skydda sig mot frestelser och skamfläckar (lat. *scandala*) som kommer både utifrån och inifrån församlingen
- 3) Anvisningar till ett fromt kristet liv
- 4) Att sätta sitt hopp till och tro på Gud i stället för andra människor

Augustinus framställning har målet att en människa får undervisning om kristendomen och ansluter sig till kristendomen. Augustinus håller med den generella uppfattningen som finns inom kristendomen om att en kristen som har blivit döpt kan ha hopp om uppståndelsen efter den biologiska döden. Detta är något som Augustinus ville att undervisaren ska påminna sin elev om. Den yttersta domen är gynnsam för de goda och besvärlig för de onda. Också sättet som man berättar om livet efter döden på är viktigt. Man ska tala vackert och längtansfullt om riket och glädjen som är förberedd för de troende. Straffet som drabbar de gudlösa ska man däremot tala om med skräck och avsky.¹²³

Augustinus verkade känna till de hot som kunde drabba en ung och svag kristen i det nordafrikanska sammanhanget på 300–400-talen. Han skriver åt sin brevvän att dessa hot kan komma både utifrån och inifrån församlingen. Utanför församlingen ska man vara färdig att bekämpa hedningar, judar och irrläror. Augustinus hävdar att det räcker med en kort genomgång av de ovannämnda motståndarna och deras särdrag. I en undervisningssituation behöver man inte studera varje farlig inriktning skilt och noggrant. I stället kan man påpeka att Gud har varit tålmodig eftersom hot fortfarande har tillåtelse att påverka i samhället. Dessutom är det bra att visa på att det finns profetior om irrläror i Bibeln, och att irrläror till och med kan vara nyttiga och kan uppfostra en kristen att motstå dem. Inne i församlingen kan en ung och svag kristen hotas av ”ogräset”¹²⁴ i Herrens åker. Med detta ogräs menas människor som går i kyrkan och

---

¹²³ *cat. rud.*, 7:11.

¹²⁴ *cat. rud.*, 7:11. Egen översättning.

deltar i församlingens tillställningar, men som förleder de troende och bryter mot Guds lag. I Bibeln talar Jesus om ogräset t.ex. i Matteusevangeliets trettonde kapitel.

Augustinus fortsätter med att räkna upp synder som man ska undvika. Till ett kristet liv hör inte t.ex. alkoholmissbruk, girighet, lögn eller trolleri. Listan på farliga och ogudliga sysselsättningar är lång och det är ogräset, dvs. vissa människor i församlingen, som kan förleda en ung kristen att ta del i sådan verksamhet. Undervisaren ska med hjälp av Bibelns texter visa på vilket sätt människorna bestraffas om de håller på med sådant. Augustinus hävdar dock att undervisaren ska övertyga sina lyssnare om att en ordentlig kristen nog kommer att hitta andra äkta troende i församlingen. Sådana kommer att vara invånare i det himmelska Jerusalem.

Även om församlingen också omfattas av goda och föredömliga människor betonar Augustinus att det främsta exemplet på ett kristet liv är Kristus själv. Människan rättfärdiggörs av Kristus och inte av de fromma människorna som en ung kristen försöker efterlikna. Augustinus menar att en människa egentligen aldrig kan avgöra vilka av hennes medmänniskor är rättfärdiga. Därför ska människan sätta hoppet till Kristus. Av den orsaken understryker Augustinus att en människas andliga omvändelse till kristendomen inte i första hand är en följd av en kunnig undervisare eller en föredömlig troende. I stället ska betoningen alltid vara på att Kristus älskade människan och ville bli hennes vän.¹²⁵

4.2 Bibelbruk

*...in ueteri testamento est occultatio noui, in nouo testamento est manifestatio ueteris.*¹²⁶

---

¹²⁵ *cat. rud.*, 7:11.

¹²⁶ *cat. rud.*, 4:8. Latinska versionen CCL 46.

“...in the Old Testament there is a veiling of the New, and in the New Testament there is a revealing of the Old.”¹²⁷

Det ovanstående citatet ur *cat. rud.* 4:8 ger oss en glimt av ett mycket omfattande tema, nämligen Augustinus förhållande till Bibeln. Augustinus var en bibelteolog och såg Bibeln som kunskapens främsta källa som tolkas och förstås i ljuset av Bibeln själv. För honom finns Nya testamentet dold i Gamla testamentet medan Gamla testamentet avslöjas i Nya testamentet.

4.2.1 En översikt av Augustinus förhållande till Bibeln

I sin ungdom hade Augustinus hört bibliska predikningar och läsning av Bibeln i kyrkan. Han kom i kontakt med bibelverser i skriftlig form för första gången i 19-års åldern. Denna händelse beskriver han själv i sina *Bekännelser*¹²⁸ och den skedde som följd av att han läste Ciceros *Hortensius*, som var en del av de retoriska studierna i Karthago. Efter detta skedde en sorts omvändelse i Augustinus liv. Han ville inte längre söka efter världsliga rikedomar utan började i stället söka efter äkta vishet. Augustinus blev nämligen besviken över att Cicero inte nämnde Kristus i *Hortensius* och vände sig därför till de bibliska studierna. Det var i sin tur första steget till att han senare valde att ansluta sig till manikeismen som hade vissa likheter med den kristna tron.¹²⁹ I manikeismen studerade man nämligen Bibeln vid sidan om manikeismens egna kanoniska skrifter.¹³⁰ Manikéerna kallade sig själva för ”äkta kristna”, och Augustinus anmärker själv i *Bekännelser* 3:6:10 att uttryck som ”Herren Jesus Kristus” och ”den Heliga anden” var vanliga inom manikeismen. Augustinus tid som maniké räckte i nio år. I hans *Bekännelser* är diskussionen med den forna ”Augustinus-manikén” ett framstående tema. I dessa diskussioner ser Augustinus tillbaka på sin tid inom manikeismen och ställer och besvarar frågor angående den.¹³¹

---

¹²⁷ *cat. rud.*, 4:8.

¹²⁸ *conf.*, 3:5:9.

¹²⁹ Collinge 1999, 437.

¹³⁰ Coyle 1999, 520–524.

¹³¹ Harmless 2014, 93–95.

Augustinus kände inte till Bibeln i en sådan form som den förekommer i vår samtid. För honom var det frågan om ”Skrifter” (lat. *scripturae*) som förekom i manuskript, bokrullar och boksamlingar. Även om Bibeln som en helhet knappast förekom i det nordafrikanska sammanhanget på 400-talet hade Augustinus en stark och tydlig uppfattning om de kanoniska¹³² skrifternas innebörd. Gällande Gamla testamentet så skiljer sig Augustinus version från t.ex. de moderna versionerna. Skillnaderna berör både böckerna och deras ordning. I Augustinus kanon finns de Deuterokanoniska böckerna med som delar av de profetiska böckerna. Ordningen i Augustinus versioner följer det som man ansåg vara en historisk-kronologisk ordning. De nytestamentliga böckerna som Augustinus hade i sin kanon motsvarar i stora drag de moderna bibelversionerna. Skillnader finns främst i böckernas ordning. Paulus brev följer t.ex. genast efter evangelierna, och Apostlagärningarna finns i slutet, strax före Uppenbarelseboken. Augustinus använder sig huvudsakligen av latinska versioner som dock fanns i flera former. Enligt de bibelhänvisningar som finns att hitta i Augustinus omfattande korpus kan forskare bilda en uppfattning om hurdana versioner som fanns tillgängliga för Augustinus.¹³³

Angående Augustinus hermeneutiska förhållande till Bibeln betonar forskarna tre särskilda faktorer. För det första understryker forskarna att det under Augustinus liv skedde en förändring i hans attityd till de bibliska texterna. Från att ha avskytt den okonstlade¹³⁴ och enkla formen av bibliskt latin blev Bibeln till slut hans främsta källa till genuin kunskap. För det andra nämns det att Augustinus i allmänhet först ville använda ett *litterärt* tolkningssätt av Bibeln, och sedan ett figurativt. I *doctr. Chr.* 3:10:14 betonar han att om Bibelns texter inte går att litterärt förknippa med en god moral eller en äkta kristen tro, så ska de tolkas som figurativa eller allegoriska. Det

---

¹³² O'Donnell 1999, 100; I *doctr. Chr.* 2:8:13 talar Augustinus om ”Skrifternas kanon”. Med det uttrycket syftar Augustinus på en lista eller en samling av böcker som han anser att är bibliska. Att göra listor lik dessa var vanligt under Augustinus tid. Även om det fanns meningsskiljaktigheter mellan Augustinus och hans samtida gällande detaljerna i dessa listor, så fanns det också en generell överenskommelse om listorna och deras innehåll.

¹³³ O'Donnell 1999, 99–103.

¹³⁴ Bright 1999, 9. Forskarna vet inte vilka av Bibelns texter orsakade den starka reaktionen hos Augustinus. Hans egen beskrivning om fallet finns i *Bekännelser* 3:5:9.

innebär att man ska hitta en annan andlig betydelse för dem. Augustinus anser att problemet med allegorier är att de lätt kan användas godtyckligt, och därmed kan de leda till att det uppkommer olika heretiska uppfattningar och att kyrkan brister. För det tredje poängterar forskarna att det finns hänvisningar till en korrekt tolkning av Bibeln i en stor del av Augustinus korpus. Speciellt i hans polemiska texter mot manikéerna syns hans hermeneutik tydligt. I de texterna försvarar Augustinus kristendomens sanning speciellt mot manikéernas heretiska utsagor om Gamla testamentets validitet.¹³⁵ Även i *cat. rud.* finns det anvisningar om att hur Bibeln ska tolkas.¹³⁶

4.2.2 Bibelbruk i *cat. rud.*

Bibeln är av största betydelse också i *cat. rud.* I bokens första del använder Augustinus en vers ur Bibeln och förklarar att undervisningen grundar sig på en kärlek som ”kommer ur rent hjärta, gott uppsåt och uppriktig tro.”¹³⁷ Den andra halvan av boken bygger Augustinus i sin tur totalt på det bibliska narrativet. Augustinus använder med andra ord Bibeln på olika sätt på olika ställen i *cat. rud.* I de följande avsnitten förklarar jag kort med hjälp av några exempel ur *cat. rud.* hur Augustinus brukar Bibeln i sitt uppdrag och i sin argumentering. Dessutom avslutar jag kapitlet med en kort genomgång av de bibliska böckerna som Augustinus mest citerar i sin bok.

I första delen av *cat. rud.* skapar Augustinus de teoretiska ramarna för katekumenundervisningen. Några av hans mest centrala mål i *cat. rud.* 1:1–14:22 (teoridelen) är att förklara 1) varför han anser att uppdraget är viktigt, 2) hur man kan undervisa en nybörjare och vilka faktorer ska iakttas vid undervisningen samt att 3) vad en förnuftig undervisning ska innehålla. I sin argumentering för katekumenundervisningen och dess innehåll använder han sig av Bibeln som källa.

---

¹³⁵ Pollmann 1999, 426–429.

¹³⁶ *cat. rud.*, 26:50.

¹³⁷ Bibel 2000, 1. Tim. 1:5. Augustinus citerar versen i *cat. rud.* 3:6.

Som redan tidigare nämnts varierar sätten som Augustinus använder Bibeln på i sin argumentering. Ett av sätten som han använder i bokens teoridel innebär att han kompletterar sin tankegång med orden i en bibelvers. På detta ser man ett exempel i *cat. rud.* 14:22 där Augustinus talar om undervisarens egna misstag som harmar denne. Han påminner om att ”ett förkrossat hjärta är ett offer till Gud”¹³⁸ och han tycks därmed hänvisa till Psalm 51:19.¹³⁹ Också i *cat. rud.* 8:12 använder Augustinus Bibeln på ett kompletterande sätt. När han citerar Första Korinthierbrevet talar han nämligen om att anknyta undervisningen om bland annat kristen tro och det kristna sättet att leva till en ”väg som är överlägsen alla andra”¹⁴⁰. Ett annat sätt som Augustinus använder bibelställen på i teoridelen av *cat. rud.* är när han vill bekräfta sin egen tes. I *cat. rud.* 10:14¹⁴¹ påstår Augustinus att det är mycket viktigt att undervisaren har en positiv inställning till undervisningen eftersom läraren i undervisningen ger något av sig själv till eleverna. Han bekräftar tanken med en bibelvers som lyder ”ty Gud älskar en glad givare.”¹⁴² Dessutom kan Augustinus ibland använda ett allegoriskt sätt att tolka Bibeln. Han påstår t.ex. att det finns en ytterligare betydelse i sättet som Rebecka födde Jakob på.¹⁴³ Detta diskuteras närmare i avhandlingens kapitel 5.2.2.

I bokens andra del där Augustinus presenterar sitt långa undervisningsexempel använder han Bibeln annorlunda. I *cat. rud.* 18:29–24:44 styrs berättelsens gång av Bibeln, som står som grund för Augustinus argumentering. Hans utgångspunkt för undervisningen är alltså den bibliska berättelsen ur en historisk synvinkel. Genom att återberätta Bibelns händelser med sina egna ord försöker han formulera ett koherent och sammanhängande tal för sin lyssnare. Användning av Bibeln sker dock också inne i Augustinus berättelse. Han använder sig mycket av ett typologiskt sätt att tolka Bibeln där olika händelser ur Gamla testamentet får en bredare betydelse genom att de även syftar på t.ex. Kristus. Kristus är ju ett tydligt och viktigt tema för Augustinus genom

---

¹³⁸ *cat. rud.*, 14:22. Egen översättning.

¹³⁹ Jmf. *sacrificium deo spiritus contribulatus* (Ps. 50:19 i Vulgata) och *sacrificium deo spiritum esse contribulatum* (*cat. rud.* 14:22, Latinska versionen CCL 46).

¹⁴⁰ Bibel 2000, 1. Kor. 12:31.

¹⁴¹ Se även *cat. rud.* 2:4.

¹⁴² Bibel 2000, 2. Kor. 9:7.

¹⁴³ *cat. rud.*, 3:6.

hela undervisningstalet. Ett exempel på detta finns i *cat. rud.* 20:34. I det avsnittet förklarar Augustinus hur berättelsen om israeliternas uttåg ur Egypten innehöll olika syftningar till Kristus. Han visar att det felfria lammet som slaktades före uttåget syftar på den lidande Kristus:

But more clearly was the passion of Christ prefigured in the case of that people, when they were commanded to slay and eat the lamb, and to mark their doorposts with its blood, and to celebrate this rite every year, and to designate it the Lord's passover.¹⁴⁴

Enligt min tolkning citerar Augustinus Bibeln ungefär 40–50 gånger i *cat. rud.* Ett exakt antal är svårt att ange, eftersom det ibland är svårt att veta om Augustinus faktiskt citerar Bibeln eller bara alluderar, dvs. hänvisar till bibelverser och använder deras ord i sina yttranden. Han citerar Nya testamentet betydligt mer än Gamla testamentet. Ur Nya testamentet förekommer Korinthierbrevet (ca. 10 gånger) och Romarbrevet (ca. sju gånger) flest gånger. Också användningen av Första Timoteusbrevet syns tydligt i *cat. rud.* Av evangelierna använder han sig av alla, förutom Markusevangeliet. Förklaringen till detta kan vara att Augustinus, liksom också andra av hans samtida kristna kolleger, ansåg att Matteus-, Lukas- och Johannesevangeliet innehåller en mer omfattande beskrivning av Jesu liv än vad Markusevangeliet gör.¹⁴⁵ Ur Gamla testamentet citerar Augustinus Psaltaren (ca. tre gånger) mest. Han citerar Jesus Syraks Vishet ur de Deuterokanoniska skrifterna en gång.¹⁴⁶

I de ovanstående avsnitten har jag diskuterat Augustinus olika sätt på att använda Bibeln på ett generellt plan och på ett mera specifikt plan i *cat. rud.* Det har visat sig att Augustinus föredrar att använda sig av det *litterära* sättet att tolka Bibeln framför det *allegoriska*, även om också allegoriska tolkningar framkommer i *cat. rud.* Jag har lyft fram att han tolkar Bibeln *historiskt* när han grundar sin *narratio* i undervisningsexemplet på en biblisk berättelse. Jag har också nämnt att han gör *typologiska* tolkningar inne i den bibliska berättelsen när han hittar nya betydelser och syftningar till Kristus

---

¹⁴⁴ *cat. rud.*, 20:34.

¹⁴⁵ O'Donnell 1999, 103.

¹⁴⁶ *cat. rud.*, 14:22.

i Gamla testamentets historier. I bokens teoridel använder han lämpliga bibelverser för att bekräfta en viss tes i sin argumentation. Genom att komplettera sina egna meningar med ord och uttryck ur Bibeln använder han sig dessutom av allusioner. Som en avslutning på detta kapitel är det värt att nämna att Augustinus menar att äkta kunskap och förståelse fås slutligen av Guds nåd, och att människans tolkningar räcker bara i en viss utsträckning.¹⁴⁷ I sina verk citerar han ofta 1. Kor. 13:12 som lyder: ”Ännu ser vi en gåtfull spegelbild; då skall vi se ansikte mot ansikte. Ännu är min kunskap begränsad; då skall den bli fullständig som Guds kunskap om mig.”¹⁴⁸

---

¹⁴⁷ Pollmann 1999, 428.

¹⁴⁸ Bibel 2000, 1. Kor. 13:12.

5 Test: Använder Augustinus sina egna råd?

I de föregående kapitlen av min avhandling har jag beskrivit Augustinus teori om ett fungerande sätt att undervisa kristendomen för nybörjare. Det tredje kapitlet fokuserade bland annat på de sätt som en lärare ska möta en elev på. Dessutom såg jag på de omringande omständigheterna som en effektiv undervisningssituation kunde innehålla. I det fjärde kapitlet stod däremot undervisningens egentliga innehåll i centrum och svarade på frågan: Vad ska man berätta för en person som kommer för att lära sig om kristendomen?

I detta kapitel ska jag undersöka om Augustinus teori om att bygga upp en antik alfhakurs möter praxis. Genom att vända blicken mot det långa undervisningsexemplet som finns i *cat. rud.* 16:24–26:50 ska jag se om de från tidigare kapitel redan bekanta temata kan hittas i det egentliga undervisningstalet.

5.1 Faktorer att iaktta

5.1.1 Problemet med teori och verklighet

Det är viktigt att iaktta att ett undervisningsexempel med några textavsnitt på papper knappast motsvarar en genuin undervisningssituation. Detta förstod naturligtvis både Augustinus och Deogratias. Före Augustinus inleder sitt undervisningsexempel diskuteras problemet i *cat. rud.* 15:23. Deogratias har nämligen frågat om hur man ska göra i autentiska situationer där personer möts ansikte mot ansikte. Augustinus kan däremot enbart besvara frågan genom att skriva ett så genomtänkt svar på papper som möjligt. Detta betyder att alla nyanser som tillhör ett riktigt människomöte saknas i Augustinus presentation. Han räknar upp faktorer som påverkar en äkta undervisningssituation, men som tyvärr inte finns att hitta i ett brev. Faktorerna är bland annat:

- **Lyssnarnas antal;** gäller det en enskild individ eller en större grupp av människor?

- **Undervisningssituationens natur;** är det frågan om en dialog mellan undervisare och lyssnarna eller en monolog där enbart den överordnade undervisaren talar till gruppen?
- **Lyssnarnas demografi;** Vilka nationaliteter representeras? Finns det enbart högutbildade eller lågutbildade eller består gruppen av lyssnare från flera utbildningsnivåer? Är lyssnarna stadsbor eller kommer de från landsbygden? Är de rika eller fattiga, män eller kvinnor?¹⁴⁹

Augustinus hävdar att alla dessa faktorer spelar roll i en genuin undervisningssituation. Förutom att de påverkar undervisningens teoretiska uppbyggnad har äkta människomöten också tendens att påverka dess medlemmar på en psykologisk nivå. Augustinus talar av egen erfarenhet när han menar att reaktionen kan variera mycket beroende på hurdan publik han har. Med tanke på dessa orsaker konstaterar Augustinus att hans brevvän skulle lära sig mycket bättre om han kunde åskåda och göra anmärkningar i en äkta undervisningssituation.

5.1.2 Att undersöka de omgivande faktorerna

Problemet som Augustinus beskriver i *cat. rud.* 15:23 gäller i viss grad också den uppgift som jag har i min avhandling. Jag undersöker en ca. 1600 år gammal nordafrikansk text där en teori om katekumenundervisning presenteras av en biskop åt en diakon. Mycket av det som Augustinus betonar angående undervisningens omgivande faktorer är tyvärr inte synliga för en utomstående åskådare. I avhandlingens tredje kapitel räknade jag upp faktorer som enligt Augustinus var mycket centrala, men som för mig som en utomstående studerande lätt förblir för abstrakta. Faktorerna är:

- 1) Förhållandet mellan undervisare och elev
- 2) Motivationsproblem
- 3) Lyssnarens bekvämlighet
- 4) Att variera undervisningsstilen enligt mottagaren

---

¹⁴⁹ *cat. rud.*, 15:23.

Även om en stor del av dessa ovannämnda faktorer förblir ett mysterium i min avhandling så finns det några faktorer som man kan hitta i det långa undervisningsexemplet. I *cat. rud.* 16:24 inleds Augustinus tal med en beskrivning av personen som Augustinus föreställer sig att börja undervisa. Det är frågan om en manlig privatperson som vill ansluta sig till kristendomen. Han saknar utbildning, men är stadsbo. Augustinus tycks välja en person lik denna för att profilen motsvarar en sådan som Deogratias möjligen kunde stöta på i Karthago. Augustinus fortsätter beskrivningen: ”När han blir tillfrågad om han vill ansluta sig till kristendomen för att han vill dra fördel av det i detta liv eller om han gör det för att han hoppas och väntar på friden i det kommande livet, svarar han ’För friden i det kommande livet.’ I så fall skulle jag undervisa honom ungefär på detta sätt:”¹⁵⁰

Från inledningen i undervisningsexemplet kan man hitta vissa intressanta och bekanta element gällande Augustinus teori om hur man kan bygga upp en effektiv undervisning. För det första visar det sig att lyssnarens demografiska profil spelar roll. Som jag förklarade redan i avhandlingens kapitel 3.2.4 och som också Augustinus betonade ännu innan undervisningsexemplet börjar är bland annat personens utgångspunkter, utbildning och personlighet mycket relevanta faktorer för undervisaren. Beroende på personens egenskaper adapterar undervisaren sättet som eleven möts på och hur undervisningen inleds. För det andra är också förhöret av eleven genast i början av Augustinus långa undervisningsexempel. I *cat. rud.* 5:9 förklaras att eleven ska, om möjligt, förhöras rakt eller genom elevens anhöriga. På detta sätt får undervisaren en uppfattning om hur eleven motiverar sitt inträde i katekumenatet. Dessutom byggs upp förhållandet mellan undervisare och elev upp vilket i sin tur kan gynna undervisningen i fortsättningen.

I avhandlingens kapitel 3.2.2 förklarade jag att enligt Augustinus kan undervisaren aldrig vara säker på sanningshalten i elevens berättelser. Eleven kan motivera sitt inträde i katekumenatet på ett sätt, men verkligheten kan vara en helt annan. Oberoende av detta betonade Augustinus snarare ett positivt än ett misstänksamt närmandesätt till

---

¹⁵⁰ *cat. rud.*, 16:24. Egen översättning.

eleven. På detta sätt kunde eleven hitta värde i t.ex. de vackra, men för eleven själv fortfarande osanna motiven. I följande citat ur det långa undervisningsexemplet början tycks Augustinus följa en liknande logik:

Thanks be to God, my brother; cordially do I wish you joy, and I am glad on your account that, amid all the storms of this world, which are at once so great and so dangerous, you have bethought yourself of some true and certain security.¹⁵¹

Det visar sig att Augustinus gläds över elevens beslut, vars äkthet han inte kan vara säker på, att i mitten av denna världens stora och farliga stormar sätta sitt hopp till det äkta och sanna skyddet. I denna bemärkelse är han konsekvent med det som har kommit fram tidigare i teoridelen av *cat. rud.*

I de första meningarna i det långa undervisningsexemplet kan man hitta ytterligare ett litet verktyg som Augustinus har talat om i sin teoridel. Det handlar om vänlighet och ett personligt mötande av eleven, något som jag skrev om i avhandlingens kapitel 3.2.4. Augustinus vill visa hur man genom en ordlek kan fånga elevens uppmärksamhet. Eleven vars uppmärksamhet fångas är i detta fall diakonen Deogratias själv. Citatet ovan börjar i originaltexten med dessa ord:

*deo gratias, frater: ualde tibi gratulor et gaudeo de te...*¹⁵²

Förutom att Augustinus i texten tackade Gud för den fiktiva eleven som han själv hade skapat, kunde han nu tacka Gud även för brevvännens lämpliga namn. Här visar Augustinus sin talang som undervisare och sitt pedagogiska närmandesätt med hjälp av en liten ordlek som skapar en verklig reaktion hos brevets mottagare. På så sätt får mottagaren erfara styrkan i en bra språkanvändning och i en personlig närmandesätt.

Det visar sig att vissa bekanta drag som jag har skrivit om i avhandlingens tidigare skeden kan hittas redan i de första raderna i Augustinus långa undervisningsexempel.

---

¹⁵¹ *cat. rud.*, 16:24.

¹⁵² *cat. rud.*, 16:24. Latinska versionen CCL 46.

Enligt min tolkning utgör det ett bevis för tre skilda aspekter som förekommer i hans undervisning. För det första ser det ut som att Augustinus faktiskt vill vara trogen på sin egen teori. Elementen som hittas i inledningen av det långa undervisningsexemplet motsvarar till en stor del av det som jag redan har skrivit om i de tidigare avsnitten. För det andra tycks Augustinus sätta stor vikt på detaljer. Han vill gömma redskap och symboler i texten så att personen som mottar undervisningen (som i detta fall har formen av ett brev) kan få heureka-upplevelser under undervisningens gång. För det tredje bevisar de första raderna i undervisningsexemplets inledning att problemet som Augustinus lyfte fram o undervisningssituationen verkligen existerar. En genomtänkt och skriftlig framställning motsvarar knappast en spontan situation där människan möts i det verkliga livet. Det torde vara mycket lättare att formulera en vacker och mångfaldig presentation på papper än att spontant möta en nyfiken elev i stadsbullret. I det följande avsnittet tar jag reda på hur *berättelsen* presenteras i det långa undervisningsexemplet.

5.2 Undervisningen

5.2.1 Ett gott val

Efter det ovanstående citatet ur *cat. rud.* 16:24, där Augustinus tackar Gud för elevens kloka beslut, börjar han sin framställning om den kristna berättelsen om världshistoriens sex perioder. Före det ägnar han dock några avsnitt åt att berömma eleven både för dennes val och för motiveringen som eleven hade angivit om inträdet i katekumenatet.¹⁵³ Från och med andra halvan av 16:24 ända fram till 17:28 skriver han om de oändliga fördelarna som elevens beslut har. Samtidigt, med en varnande ton, förklarar han hur läget är med sådana som sätter sitt hopp till de världsliga tingen eller vars orsak till inträdet inte är sanningsenlig och genuin.

---

¹⁵³ Temat om att berömma elevens goda motiver har diskuterats i avhandlingens kapitel 3.2.2 och 5.1.2.

I avhandlingens kapitel 4.1.3 skrev jag om hur Augustinus i sin teoridel anser att ett effektivt undervisningstal ska avslutas. Det handlar om uppmaning till ett kristet sätt att leva. Avsnittet innehåller varningar om sådana människor som eventuellt kunde förleda en ung och svag kristen bort från det trygga och säkra. Dessutom råds Deogratias att förklara hur man ska anvisa eleven att sätta sitt hopp till Gud i stället för till det världsliga och osäkra. Också avsnittet 16:24–17:28 som föregår den egentliga berättelsen tycks innehålla liknande element. I stället för att uppmana till ett kristet levnads-sätt enbart i slutet så visar det sig att Augustinus också börjar talet med dessa uppmaningar och varningar. På sätt och vis vill Augustinus redan i början visa något av det som katekumenen är på väg mot ifall han inte ändrar sig. Efter att ha citerat Jesaja 40:6–8 fastställer han sin tes om att enbart Gud ord är hållbart och pålitligt:

Consequently, if any man longs for true rest and true felicity, he ought to lift his hope off things which are mortal and transitory, and fix it on the word of the Lord; so that, cleaving to that which endures forever, he may himself together with it endure forever.¹⁵⁴

5.2.2 Sex perioder: Från skapelsen till den yttersta domen

Augustinus delar in världshistorien i sex stadier.¹⁵⁵ I *cat. rud.* presenteras stadierna enligt följande:

- 1) Från skapelsen till Noa (18:29–19:32)
- 2) Från Noa till Abraham (19:33)
- 3) Från Abraham till David (20:34–36)
- 4) Från David till den babyloniska fångenskapen (21:37)
- 5) Från den babyloniska fångenskapen till Jesu födelse (21:38)
- 6) Från Jesu födelse till den yttersta domen (22:39–24:44)

---

¹⁵⁴ *cat. rud.*, 16:24.

¹⁵⁵ Lancel 2002, 135.

Stadierna presenteras relativt tydligt i undervisningsexemplet. Kapitelindelningen som naturligtvis har skapats i efterhand underlättar läsarens uppgift att hänga med, men även originaltexten tycks förmedla en konsekvent och sammanhängande berättelse med de olika stadierna. I sin teori om en funktionell undervisning betonar Augustinus att de mest banbrytande (lat. *articuli*) händelserna alltid ska hållas i förgrunden. I teoridelen i *cat. rud.* 3:5 avslöjar han inte specifikt vilka dessa banbrytande händelser är, men i undervisningsexemplet framgår dessa ganska tydligt. Förutom att Augustinus betonar de mest centrala händelserna, sätter han även vikt på ett tydligt sätt att presentera berättelsen. Han nämner två stycken analogier, bokrullen och guldkedjan, som beskriver sättet att återge berättelsen. Dessa analogier diskuterar jag i avhandlingens kapitel 4.1.1.

En del av min uppgift är att jämföra delarna 1:1–14:22 (teori) och 15:23–27:55 (undervisningsexemplet) i *cat. rud.* med varandra. I de följande avsnitten beskriver jag kort hur de olika skedena i Augustinus *narratio* förhåller sig till teorin som han i bokens första del framställde åt Deogratias. Ett tydligt särdrag i dessa avsnitt är Augustinus sätt att återge Bibelns berättelser med egna ord. Han citerar sällan rakt ur Bibeln, och genom att göra det så försöker han skapa en enhetlig och lättförståelig berättelse för sin elev.

I avsnittet **1) Från skapelsen till Noa** återges naturligtvis Adams och Evas tid i paradiset. Avsnittet är litet längre och mer omfattande än delarna 2–5, men inte så långt som den sista delen, där Jesu tid och yttersta domen diskuteras. Avsnittets rubrik innehåller de händelser som Augustinus anser vara banbrytande, men också syndafallet, människans fria vilja och Guds ära och allmakt lyfts fram som centrala teman. Speciellt det sistnämnda temat är något som Augustinus vill diskutera och hålla framme. Han förklarar att Gud nog visste om syndafallet på förhand och att han hade behållit sin ”ära, godhet, rättvishet och ljuvhet”¹⁵⁶, även om människan hade förfarit på annat ett sätt. Han menar att Gud kontrollerar världen som en omnipotent härskare. Ingenting kan skada eller hota honom, även om folkmassorna väljer att bryta mot hans vilja.

---

¹⁵⁶ *cat. rud.*, 18:30. Egen översättning.

Samtidigt som Augustinus understryker Guds allmakt och en sorts orubblighet, lyfts också Guds kärlek fram. Detta tycks gå i linje med teorin om kärleken som ett grundläggande element genom den kristna berättelsen. Augustinus säger att Gud lät människan bryta mot sin vilja eftersom han hade förmågan att sedan lyfta upp och förlåta. På ett annat ställe betonar Augustinus att Gud är tålmodig och god också för de människor som fortsättningsvis lever utanför det som i avsnittet kallas för ”De heligas stad” (lat. *civitas sanctorum*). Enligt Augustinus erbjuder Gud alltid möjlighet till ånger och omvändelse: ”And, notwithstanding this, God is most merciful and patient with ungodly men, and offers them a place for penitence and amendment.”¹⁵⁷ Gud visste att människosläkten skulle bryta mot hans vilja också efter syndafloden. Trots detta lät han människan överleva, och enligt Augustinus talar det för Guds nåd och kärlek för människan. Förutom att tanken om möjlighet till omvändelse förekommer här, är det ett återkommande tema också i de följande skedena.

I det andra avsnittet som gäller perioden **2) Från Noa till Abraham** understryks det att Guds folk alltid har hört till Kristi kropp. Augustinus menar att de heliga som trodde och litade på Gud även flera hundratals år före Kristi födelse tillhörde det heliga folket, Kristi heliga kropp, kyrkan. I *cat. rud.* 3:6 skriver Augustinus:

And, in truth, for no other reason were all those things which we read in the Holy Scriptures written, previous to the Lord's advent, but for this — namely, that His advent might be pressed upon the attention, and that the Church which was to be, should be intimated beforehand, that is to say, the people of God throughout all nations; which Church is His body, wherewith also are united and numbered all the saints who lived in this world, even before His advent, and who believed then in His future coming, just as we believe in His past coming.¹⁵⁸

I undervisningsexemplet andra avsnitt använder Augustinus en analogi som också användes i början av bokens teoridel (*cat. rud.* 3:6). När Jakob föddes kom hans hand ut ur Rebeckas sköte före huvudet. Enligt Augustinus symboliserar denna underliga

---

¹⁵⁷ *cat. rud.*, 19:31.

¹⁵⁸ *cat. rud.*, 3:6.

händelse det att en del av Guds folk dvs. Kristi kropp kom före Kristi födelse. Kristus är ju kroppens huvud, vilket förklaras t.ex. i Efesierbrevets första kapitel. Med andra ord vill Augustinus poängtera att Bibeln är en stor, enhetlig berättelse vars höjdpunkt är Jesus Kristus:

...so all the saints who lived upon the earth previous to the birth of our Lord Jesus Christ, although they were born antecedently, were nevertheless united under the Head with that universal body of which He is the Head.¹⁵⁹

I det tredje avsnittet **3) Från Abraham till David** beskriver Augustinus israeliternas uttåg ur Egypten. I detta avsnitt syns det tydligt hur Augustinus vill undervisa om symbolerna som förekommer genom hela den bibliska berättelsen. Han beskriver t.ex. noggrant kopplingen mellan vattnet som strömmade över egyptierna och dopet. I dopet tvättas människans största fara, synden, bort med vatten. I båda fallen är vattnet ett räddande element för människorna som litar på Guds löften. Dessutom nämner han Mose stentavlor som symboliserade israeliternas stenhårda hjärta. Davids kungarike i Jerusalem står däremot för det himmelska Jerusalem som skulle en gång härskas av Kristus. Enligt Augustinus finns det också många andra symboler och företeelser som pekar på något som redan har blivit verklighet i kyrkan. Han vill dock inte undervisa alltför noggrant om alla dessa symboler, utan håller hellre fast vid rådet som han hade gett tidigare åt Deogratias.¹⁶⁰ Eleven får i stället bekanta sig med dessa symboler på sin egen tid med hjälp av Bibeln:

In that land of promise many things were done, which held good as figures of the Christ who was to come, and of the Church, with which you will have it in your power to acquaint yourself by degrees in the Holy Books.¹⁶¹

I perioden **4) Från David till den babyloniska fångenskapen** förknippar Augustinus folket i fångenskapen med den kristna kyrkan. Han förklarar att förutom att människorna i Babylonien väntade på att tiden skulle vara full och att folket skulle släppas

---

¹⁵⁹ *cat. rud.*, 19:33.

¹⁶⁰ Se avhandlingens kapitel 4.1.1 om att inte avslöga undervisningens delar alltför öppet.

¹⁶¹ *cat. rud.*, 21:37.

fri, så längtar också en kristen efter något annat, något som är fridfullt och vackert. Augustinus betonar tålmodighet och gott beteende. Han undervisar på samma sätt som Paulus gör i Romarbrevet 13, att Guds barn, oberoende av tidsepoken, är tvungna att underordna sig den världsliga överheten. Augustinus förklarar att på samma sätt som folket i Babylonien befalldes att be så ska också en kristen be för den världsliga överheten, även om den är fientligt inställd mot de underordnade. Augustinus påstår att det är en viktig uppgift för en kristen är att bygga byggnader och plantera åkrar. Så gjorde också det judiska folket i Babylonien. Ett sätt att bygga och plantera är enligt Augustinus att be för och lyda överheten. Ett annat sätt är att undervisa kristendomen, som han själv gjorde. Augustinus avslutar avsnittet med att citera 1. Kor. 3:9 och skriver:

For witness your own case, too — at this very time we are engaged, by means of this discourse, in building you up and planting you. And the like process is going on throughout the whole circle of lands, in virtue of the peace allowed by Christian kings, even as the same apostle thus expresses himself: 'You are God's husbandry; you are God's building.'¹⁶²

Det femte avsnittet **5) Från den babyloniska fångenskapen till Jesu födelse** är det kortaste av alla. I det avsnittet lyfter Augustinus fram temat om andlig och världslig frid. Enligt Augustinus förstod judarna inte hur en riktig frihet såg ut. De väntade på att bli frisläppta och eventuellt frisläpptes de också från Babylonien. Men återigen hade de en annan tröskel framför sig. Augustinus förklarar att inte ens byggandet av det andra templet gav folket en genuin självständighet. Efter den babyloniska fångenskapen blev folket snart underordnat det romerska riket. Enligt Augustinus är poängen med avsnittet att förstå fridens egentliga innebörd. I inledningen av den andra delen av *cat. rud.* berömde Augustinus sin elev för förklaringen som denne gav åt Augustinus. Eleven påstod ju att han väntade på friden i det kommande livet, dvs. en andlig frihet. Det judiska folket hade däremot inte förstått detta.

Narratio avslutas med avsnittet **6) Från Jesu födelse till den yttersta domen**. Det är det längsta av avsnitten och det handlar naturligtvis om Jesu liv, död och uppståndelse.

---

¹⁶² *cat. rud.*, 21:37.

Augustinus inleder avsnittet med en kort genomgång av de redan beskrivna tidsepokerna. Som en sorts sammanfattning visar han hur berättelsen som han har återgett med sina egna ord hela tiden har syftat på Kristus. Från och med Jesu födelse har den sjätte epoken börjat. ”I den sjätte tiden förnyas människans sinnelag till att likna Guds avbild på samma sätt som människan på den sjätte dagen skapades till Guds avbild.”¹⁶³

I *cat. rud.* 22:40 följer en genomgång av Jesu liv på jorden. Den tycks ha formen av en lovprisning, där man vid sidan av Kristi gudomliga egenskaper även beundrar hans mänskliga. Med andra ord presenteras Kristi oändliga allmakt vid sidan av hans ödmjukhet. ”Han som matar alla svalt. Han som har skapat alla drycker törstade. [...] Han fjättrades men han öppnade bojorna på alla svaga.”¹⁶⁴ Efter lovprisningen beskrivs apostlarnas tid, Paulus omvändelse och de tunga förföljelserna som de kristna utsattes för. Angående pingsten anmärker Augustinus att liksom israeliterna 50 dagar efter påskfesten fick lagen på stentavlorna av den heliga Anden, så fick också de kristna den heliga Anden 50 dagar efter Kristi korsfästelse. Som en avslutning vill Augustinus med andra ord binda ihop berättelsen och knyta den an till de utsagorna som har föregått den sjätte epoken.

5.2.3 Uppmaningar och anvisningar

I avhandlingens kapitel 4.1.3 förklarade jag vad Augustinus anser som nämnvärt gällande uppmaningar och anvisningar. I teoridelen av *cat. rud.* råder han sin brevvän att sammanfatta sin undervisning i några riktlinjer för hur eleven skulle kunna leva på ett kristet sätt. De teman som lyftes fram som de mest centrala enligt *cat. rud.* 7:11 var följande:

- 1) Påminnelse om den yttersta domen och om hoppet av uppståndelsen
- 2) Instruktioner om att skydda sig mot frestelser och skamfläckar som kommer både utifrån och inifrån församlingen

---

¹⁶³ *cat. rud.*, 22:39. Egen översättning.

¹⁶⁴ *cat. rud.*, 22:40. Egen översättning.

- 3) Anvisningar till ett fromt kristet liv
- 4) Att sätta sitt hopp till Gud och tro på honom, i stället för att hoppas och tro på andra människor

Avsnittet gällande uppmaningar och anvisningar finns i *cat. rud.* 24:45–25:59. Redan i början av 24:45 börjar Augustinus tala om de **1) kommande svårigheterna och den yttersta domen**. Han förklarar att hela mänskligheten, dvs. invånarna av de heligas och av de gudlösas stad, ska ställas framför Kristi domstol. De gudlösa ska drabbas av ett evigt straff och de heliga ska tilldelas Kristus och hans eviga rike. I teoridelen nämner Augustinus dessutom att man ska beskriva straffet på ett avskyvärt och hemskt sätt och det eviga livet hos Kristus på ett vackert och längtansfullt sätt. I exemplet skriver han på detta sätt:

But as no joy yielded by things temporal can be found in any measure comparable to the joy of life eternal which the saints are destined to attain, so no torment of temporal punishments can be compared to the everlasting torments of the unrighteous.¹⁶⁵

I fortsättningen ger han ytterligare beskrivningar både om straffet och härligheten. Han vill vara säker på att eleven förstår innebörden i och skillnaden mellan de två öden.

Från och med 25:48 följer **2) varningar om djävulens bråk mot de kristna**. Augustinus förklarar att djävulen använder sig av fyra sätt för att smyga och hoppa på en kristen. För det första så använder sig djävulen av de som hatar kristna och klagar om att världen har drabbats av kristendomen. Här menar Augustinus de hedningar som gärna skulle tjäna avgudar och onda andar. För det andra varnar Augustinus för hereetikerna och schismatikerna. De har klippts av från kyrkans vinranka och enligt Augustinus är dessa en kanal som djävulen använder för att nå en troende. Mycket kort nämner Augustinus också att djävulen försöker nå de kristna genom att använda sig av judarna. Här tycks han avstå från motiveringarna, helt enligt teoridelen anvisning (*cat. rud.* 7:11) om att varje enskild inriktning inte behöver studeras och genomgås varken skilt för sig eller särskilt noggrant.

---

¹⁶⁵ *cat. rud.*, 24:45.

Det fjärde sättet är enligt Augustinus det farligaste. Det handlar nämligen om ogräset som växer inom den kristna kyrkan. Att möta dessa människor kan enligt Augustinus dock vara bra träning för de troendes tålamod och visande av nåd. Augustinus förklarar att Gud i sin barmhärtighet och fördrag låter vissa av dessa människor omvända sig och hitta tron igen, och därför ska också de kristna tåla deras närvaro i kyrkan. Faran finns enligt Augustinus i att dessa människor påstår att de är kristna trots att de fortsätter med sina syndiga sysselsättningar. Augustinus varnar sin elev att inte ta del i en sådan verksamhet:

Om du själv har kommit hit med en sådan attityd att du utan bekymmer kan förfara på detta sätt så har du fel. I så fall har du nämligen ingen nytta av Kristi namn på den dagen när han uttalar sina stränga domar även om han på första gången anlände hit med ett barmhärtigt hjärta för att hjälpa oss.¹⁶⁶

Anvisningarna till **3) ett fromt och kristet liv** tycks Augustinus ge i förhållande till de ovannämnda farliga inriktningarna. Att leva kristet är att göra annorlunda än hedningarna, heretikerna, judarna och framför allt att göra annorlunda än ogräset inom kyrkan. Att leva kristet är att förena sig med sådana människor som också älskar Kristus. Enligt Augustinus kan man ganska enkelt börja leva ett kristet liv, och det i sin tur leder till att man också hittar andra kristna runtomkring sig. Om eleven attraheras av människor som delar ett likadant intresse mot t.ex. en skådespelare eller idrottare så borde han ännu mera attraheras av folk som också tror på Kristus och älskar Herren.

Den fjärde uppmaningen som togs fram i teoridelen, dvs. **4) Att sätta sitt hopp till och tro på Gud i stället för andra människor**, förklarar Augustinus genom att tala om kärlek. Han påstår nämligen i slutet av sina uppmaningar och anvisningar i *cat. rud.* 25:49 att de kristna ska älska sådana som ännu inte är rättfärdiga inför Gud. Dessa icketroende människor kan nämligen hitta vägen till Kristus genom en kärleksfull kristen. När de sen börjar tro och blir rättfärdiga ska de älskas än mera. Men ändå, anmärker Augustinus, finns det en skillnad mellan att älska en troende människa och att sätta hoppet till en sådan. ”Skillnaden är så stor att Gud befäller det första men förbjuder

---

¹⁶⁶ *cat. rud.*, 25:48. Egen översättning.

det andra.”¹⁶⁷ Hoppet, ska enligt Augustinus, enbart sättas till Gud som rättfärdiggör människorna.

Det långa undervisningsexemplet avslutas med en beskrivning av en rit där eleven välsignas efter undervisningen.¹⁶⁸ Välsignelsens innebörd diskuteras redan i avhandlingens kapitel 2.1.4. Augustinus förklarar att före eleven välsignas, så ska undervisaren fråga om eleven har förstått allt det som han har hört. Dessutom ställs frågan angående elevens vilja att leva enligt den kristna tron. Eleven välsignas om han besvarar frågorna jakande. Till välsignelsen hör ytterligare en redogörelse över de tecken som eleven blir delaktig i genom välsignelsen. Utöver detta ska eleven kort anvisas om Bibelns tolkning, och om att varje människa är beroende av Guds tålmod och nåd.

Det sista avsnittet i *cat. rud.* (26:51–27:55), dvs. det korta undervisningsexemplet som nämndes redan i avhandlingens kapitel 2.3, diskuterar jag inte i min avhandling.

5.3 Diskussion

I kapitel 5.1 och 5.2 har jag presenterat den andra delen av *cat. rud.* dvs. det långa undervisningsexemplet. Jag har koncentrerat mig på de sätt som Augustinus undervisar eleven på i sitt undervisningsexempel. Teorin om hur man ska undervisa diskuteras i avhandlingens tredje kapitel. Mitt fokus har även varit på de teman som Augustinus upplyser sin brevvän Deogratias om att ska finnas med i ett effektivt undervisningstal. Anvisningarna som Augustinus ger om det innehållsiga i undervisningen diskuteras i avhandlingens fjärde kapitel. Utgående från de olika teman som hittas i bokens teoridel har jag försökt hitta motsvarigheter och eventuella diskrepanser i undervisningsexemplet. Med andra ord har jag proberat Augustinus koherens mellan teorin och praxisen i *cat. rud.*

---

¹⁶⁷ *cat. rud.*, 25:49. Egen översättning.

¹⁶⁸ *cat. rud.*, 26:50.

5.3.1 En hjälpsam biskop

Som jag förklarade i början detta kapitel fem så förblir en del av de frågor som jag har ställt för mitt studium obesvarade. Augustinus skriver ett genomtänkt undervisningstal för en imaginär elev vars personprofil han själv hittade på och endast beskrev kortfattat. Dessutom skriver han egentligen inte talet för eleven utan för sin brevvän, diakonen Deogratias från Karthago. Detta betyder att både Augustinus och Deogratias, utan att nämna mig själv som studerar dessa brevvänner, måste föreställa sig en hel del faktorer som en undervisningssituation eventuellt kunde innehålla. Några av de frågor och funderingar som jag ställer saknar därmed sist och slutligen ett konkret svar i min avhandling. Frågorna gäller t.ex. förhållandet mellan undervisare och elev och undervisarens eller elevens eventuella motivationsproblem. Dessutom kan jag inte reda ut lyssnarens bekvämlighet angående t.ex. sittplats. Också några av de psykologiska och sociologiska skildringarna, som ett äkta människomöte oundvikligen skapar, faller bort i min avhandling.

Augustinus förstår dock detta problem och beskriver det också för sin brevvän. Hans strategi är att, oberoende det ofrånkomliga problemet, föra in några av de abstrakta faktorerna på pappret. Han vill ge så goda redskap åt Deogratias som möjligt. I inledningen av *cat. rud.* får vi läsa:

”Min bror Deogratias; du har bett mig att skriva någonting nyttigt åt dig angående dopundervisningens grunder [...] Jag ämnar därmed att hjälpa dig *så mycket jag bara kan* och som Gud i sin stora generositet tillåter.”¹⁶⁹

Genom att bland annat beskriva något av den imaginära elevens personuppgifter och genom att skapa en sorts metadiskussion i form av ”förhör av katekumenen” visar Augustinus att han faktiskt vill hjälpa Deogratias så mycket som möjligt.

Också andra faktorer talar för att Augustinus verkligen är generös och vill hjälpa diakonen. I avhandlingens kapitel 4.1 kom det fram att Deogratias fokuserade egentligen främst på det innehållsliga i undervisningen. För Augustinus var dock frågan *hur?* lika

---

¹⁶⁹ *cat. rud.*, 1:1–2. Egen översättning och kursivering.

viktig. Det visar sig att mycket av det som diskuterades i avhandlingens kapitel 3, dvs. frågan om *hur* man ska undervisa, verkar ge svar på mer än vad Deogratias hade frågat om.

5.3.2 Resultat

Enligt min tolkning lyckas biskop Augustinus bra med att framställa en koherent och sammanhängande helhet i *cat. rud.* I de följande avsnitten diskuterar jag kort de olika teman som i min undersökning kan lyftas fram som centrala.

Angående frågan *hur?* är han mycket kreativ och erbjuder i själva verket mera än vad egentligen är möjligt. Hans tal riktas till en viss människotyp som Deogratias med stor sannolikhet kunde träffa i Karthago. I inledningen av sitt undervisningsexempel visar han på ett sätt att förhöra nybörjaren och dessutom ett sätt att reagera på nybörjarens svar. Båda dessa aspekter lyfts fram i teoridelen av *cat. rud.* Han visar ytterligare hur undervisaren kan möta sin elev på en personlig nivå och hur han genom en ordlek kan fästa elevens uppmärksamhet på undervisningen.

Angående det innehållsliga är resultaten också goda. De mest centrala teman som Augustinus lyfter fram i beskrivningen om undervisningens innehåll hittas i stora drag också i bokens andra del. Innehåll i undervisningen ska bestå av den sammanhängande berättelsen, kärleken och det kristna sättet att leva. Berättelsen, dvs. *narratio* som också Deogratias nämnde, skulle innehålla de mest centrala och banbrytande händelserna. Augustinus undervisningstal följer givetvis denna regel. Det grundar sig nämligen på den bibliska berättelsen och innehåller några av de mest centrala bibliska händelserna. Dessutom ska berättelsen presenteras på ett sätt som intresserar lyssnaren. Berättelsen ska dock även presenteras som en bokrulle eller som en guldkedja med tydlig struktur och där de speciella särdragen och detaljerna lyfts fram, om än inte alltför tydligt och öppet.

Många av de centrala teman som gäller innehållet är också starkt sammankopplade med varandra. Ett exempel på detta är att berättelsen hör ihop med kärlek. I berättelsen

ska nämligen kärlek, dvs. Guds kärlek i Jesus Kristus komma fram. I ett tidigare skede (4.1.2) av min avhandling förklarade jag att för Augustinus går kärlek och Kristus hand i hand. Augustinus sätt att betona kärleken i den bibliska berättelsen uttrycks genom att han förklarar hur olika skeden i den bibliska historien talar om den kommande Kristus och hur människorna redan före Kristi inkarnation kunde vara medlemmar i Kristi kropp och kyrka.

Som jag redan tidigare har skrivit så går mycket av undervisningens retoriska kraft till spillo eftersom den enbart finns i skriftlig form. Analogierna om bokrullen och guldkedjan kan i den bemärkelsen vara faktorer som förlorar något av deras verkliga effekt. Analogierna svarar ju också på frågan *hur?* och utöver innehållet handlar de också om de omgivande faktorerna i undervisningen. Därmed kan de bli för tekniska och abstrakta medel för en utomstående läsare.

Enligt min tolkning fungerar dock analogin om guldkedjan i de situationer då Augustinus kortfattat och inte allt för djupt och öppet lyfter fram de olika symbolernas förening i Kristus. Med jämna mellanrum får lyssnaren en liten antydning om Kristi närvaro i undervisningen. Ett exempel på detta kan man se i *cat. rud.* 20:36 där Augustinus talar om ritualer, matregler och djuroffer. Han påpekar att alla dessa ting enbart var tecken om den kommande andliga verkligheten. Dessa ting syftar alltså på Kristus, och vissa av israeliterna förstod deras innebörd medan andra saknade förståelsen:

Which [...] were signs of spiritual matters relating to the Lord Jesus Christ and to the Church; which, furthermore, at that time were both understood by a few holy men to the effect of yielding the fruit of salvation, and observed by them in accordance with the fitness of the time, while by the multitude of carnal men they were observed only and not understood.¹⁷⁰

Den bibliska berättelsen får i slutändan sin höjdpunkt i Kristi liv, död och uppståndelse och det motsvarar i stor grad Augustinus narrativ.

---

¹⁷⁰ *cat. rud.*, 20:36.

Gällande anvisningarna till ett kristet sätt att leva går undervisningsexemplet framställning mycket väl ihop med teoridelens beskrivning. Som jag förklarade i avhandlingens kapitel 5.2.3 är Augustinus i den delen mycket koherent och noggrann, vilket innebär att alla delar ur teoridelen kommer fram också i undervisningstalet.

6 Avslutning

6.1.1 Forskningen fortsätter

I *cat. rud.* står undervisaren och katekumenen i centrum. Undervisarens roll innehas naturligtvis av biskopen själv, medan katekumenens personprofil kan variera genom hela verket. Tidvis kan man som läsare föreställa sig att eleven är en fattig och utbildad nordafrikansk lantbrukare. Ibland kan det däremot hända att man hittar en romersk aristokratisk kvinna i pulpeten. Det har visat sig att Augustinus hade redskap och färdigheter att möta människor från mycket olika utgångspunkter, och han påstår att alla ska mötas med samma *caritas*, dvs. kärlek.

I bakgrunden av undervisarens och elevens möte i *cat. rud.* förblir dock en nämnvärd gestalt förvånansvärt okänd. Han, nämligen Deogratias, blev också objekt för kärleken som Augustinus beskriver att tillhör alla. Han bemöts och hans problem iakttogs. Hans frågor besvaras och han tröstas och uppmuntras. Trots att Deogratias tycks få en andra hands roll bakom Augustinus och den imaginära katekumenen är det hans initiativ som ger kraft åt den stora smäll som gav upphov till *cat. rud.* Vi kanske har en upplevelse om att vi inte känner till Deogratias. För oss kan han vara främmande eftersom han beskrivs mycket kortfattat, och hans yttranden är något som Augustinus bara nämner. Trots allt, om man ser på saken ur en annan synvinkel, kan Deogratias vara den personen som vi kan relatera oss till bäst. Är det inte Deogratias som söker hjälp i ett vardagligt och andligt problem? Är det inte han som söker sig till en vän som vet bättre, en som kan hjälpa. Deogratias är intresserad av vad biskopen Augustinus från Hippo har att säga, och han är intresserad av de sätt som Augustinus löser ett teologiskt problem på.

I min avhandling har jag koncentrerat mig på Augustinus verksamhet i sin samtid. Jag har undersökt särdragen av de första århundradenas katekumenat och fokuserat på en viss framställning av dopundervisningen. Dessutom har jag bekantat mig med den samhällseliga omgivningen som präglade det nordafrikanska katekumenatet. Utöver att Augustinus påverkade sin samtid, så har han också, efter sin död, på många sätt påver-

kat den västerländska kulturen. Hans produktion har inspirerat dagens Deogratias; teologer, filosofer och pedagoger under alla århundraden ända till vår samtid. Dagens akademiska värld känner till en gren som specifikt är ägnad åt Augustinsk undervisning, och han har också gett namn åt flera kloster. Flera universitet, institut och akademiker har visat intresse för att använda Augustinus metoder och teknik, speciellt när det gäller att locka till sig nya studeranden och att lära ut och sprida den augustinska undervisningsfilosofin i akademivärlden. T.ex. universitetet *Merrimack College* i Boston påstår sig att ”göda all undervisning med det katolskt-Augustinska arvet.”¹⁷¹ En annan framstående aktör gällande Augustinsk pedagogik och tankevärld i vår samtid är Sankt Augustins Order (OSA = lat. *Ordo sancti Augustini*), en orden som fungerar i flera länder. Både framstående forskning och flera avhandlingar har utgått från OSA. Forskningen framskrider och nya idéer upptäcks även om forskningsobjektet är det samma.

6.1.2 Huvudrollen i *cat. rud.*

Om någon frågade mig om jag har läst Augustinus lilla verk *Att undervisa nybörjare* skulle jag med gott samvete kunna besvara frågan jakande. Under arbetet med avhandlingen om Augustinus undervisningsmetoder i *cat. rud.* har den kreativa och tidvis finurliga biskopen hittat sin väg till att bli också en av mina personliga favoritteologer. På många sätt har biskopen åstadkommit underhållning och till och med beundran hos mig under arbetet, även om också känslor som irritation och olust har blivit bekanta. Vänlighet, empati, tydlighet samt även ett visst inslag av faderlig korrekthet är egenskaper hos Augustinus som har gjort ett stort intryck i mig.

En särskild faktor hos Augustinus och *cat. rud.* har dock imponerat på mig mera än andra. Ovan påstod jag att de centrala gestalterna, dvs. läraren och eleven, har huvudrollerna i *cat. rud.* och att Deogratias har endast en biroll. Nu vill jag dock ta tillbaka mina ord. Slutligen tycks nämligen alla dessa ovannämnda gestalterna ha en biroll. I stället är det Kristus som står i centrum. Augustinus vill avstå från högfärdighet och i

---

¹⁷¹”Historia”, internetkälla, tillgänglig 29.5.2020.

stället framhäver han Kristus. Det vackraste i Augustinus framställning är sättet som han bygger undervisningen runt frälsaren på. Kristi kärlek, *caritas*, och Kristus själv, fungerar som de drivande krafterna i undervisningen och som de hörnstenar som allting grundar sig på.

*magna est enim miseria superbus homo, sed maior misericordia humilis deus.*¹⁷²

”Den högfärdiga människas elände är väldig, men ännu mäktigare är den ödmjuka Gudens medlidande.”¹⁷³

---

¹⁷² *cat. rud.*, 4:8. Latinska versionen CCL 46.

¹⁷³ *cat. rud.*, 4:8. Egen översättning.

7 Käll- och litteraturförteckning

7.1.1 Tryckta källor

Andrén, Olof

2012 *Kateketiska föreläsningar*. Översättning av latinska originalet *Oratio catechetica magna* av Gregorios av Nyssa (300-t. e.Kr.)
Artos & Norma bokförlag, Skellefteå.

Bibeln

2001 *Bibel 2000*. Bibelkommissionens översättning.
Svenska Bibelsällskapet och Bokförlaget Libris, Örebro.

Bibeln

1999 *Svenska Folkbibeln. Den heliga skrift–Gamla och Nya testamentets kanoniska böcker*.
XP-media, Haninge.

Bright, Pamela

1999 *Augustine and the Bible*. Editerad och översatt på basen av det franska originalet *Augustine et la Bible* av Anne-Marie La Bonnardiére (1986).
University of Notre Dame Press, Notre Dame, Indiana.

Brown, Peter

1969 *Augustine of Hippo—a biography*.
Faber&Faber, London.

Browne, Stephen Howard

2009 ”Close Textual Analysis: Approaches and Applications”, 63–76 i boken *Rhetorical Criticism—Perspectives in Action*, Kuypers, Jim A.
Lexington Books, Plymouth, U.K.

Chin, Catherine

- 2006 "Telling Boring Stories: Time, Narrative and Pedagogy in De catechizandis rudibus".
The Catholic university of America, Washington, D.C.

Collinge, William J.

- 1999 "Hortensius", 437 i uppslagsboken *Augustine through the Ages*, Fitzgerald, Allan. D. & Cavadini, John. C.
William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan.

Coyle, J. Kevin

- 1999 "Mani, Manicheism", 520–525 i uppslagsboken *Augustine through the Ages*, Fitzgerald, Allan. D. & Cavadini, John. C.
William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan.

Eno SS, Robert B.

- 1999 "Authority", 80–82 i uppslagsboken *Augustine through the Ages*, Fitzgerald, Allan. D. & Cavadini, John. C.
William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan.

Ferguson, Everett

- 2009 *Baptism in the Early Church—History, Theology, and Liturgy in the First Five Centuries*.
William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan /
Cambridge, U.K.

Fitzgerald, Allan. D. & Cavadini, John. C.

- 1999 *Augustine through the Ages—An Encyclopedia*.
William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan.

Harmless, William

- 2014 *Augustine and the Catechumenate—Revised Edition*.
Liturgical Press, Collegeville, Minnesota.

Harmless, William

- 1999a "Baptism", 84–91 i uppslagsboken *Augustine through the Ages*, Fitzgerald, Allan. D. & Cavadini, John. C.
William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan.

Harmless, William

- 1999b "Catechumens, Catechumenate", 145–149 i uppslagsboken *Augustine through the Ages*, Fitzgerald, Allan. D. & Cavadini, John. C.
William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan.

Kuypers, Jim A.

- 2009 *Rhetorical Criticism—Perspectives in Action*.
Lexington Books, Plymouth, U.K.

av Jerusalem, Kyrillos & Seppälä, Johannes

- 2013 *Jerusalem in Uskontunnustus—Kyrillos Jerusalemilaisen Katekeesit*.
Perussanoma, Kauniainen.

Laato, Antti

- 2008 *Kaste kirkon alkuaikoina*.
Åbo Akademis förlag, Åbo.

Lancel, Serge

- 2002 *Saint Augustine*.
SCM Press, London.

Mitchell, Margaret M. & Young, Frances M.

- 2006 *Cambridge History of Christianity—Volume 1, Origins to Constantine*.
Cambridge University Press, Cambridge, U.K.

Nisula, Timo

- 2018 *Kristinuskoo vasta-alkajille–Kasteopetuksen opas*. Översättning av det latinska originalet *De catechizandis rudibus*, (CCL 46, 121–178). Sley-Media Oy, EU.

O'Donnell, James J.

- 1999 ”Bible”, 99–103 i uppslagsboken *Augustine through the Ages*, Fitzgerald, Allan. D. & Cavadini, John. C. William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan.

O'Loughlin, Thomas

- 1999 ”Fifht century”, 362–365 i uppslagsboken *Augustine through the Ages*, Fitzgerald, Allan. D. & Cavadini, John. C. William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan.

Pollmann, Karla

- 1999 ”Hermeneutical Presuppositions”, 426–429 i uppslagsboken *Augustine through the Ages*, Fitzgerald, Allan. D. & Cavadini, John. C. William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan.

Ramsey, Boniface

- 1999 ”Catechizandis rudibus, De”, 144–145 i uppslagsboken *Augustine through the Ages*, Fitzgerald, Allan. D. & Cavadini, John. C. William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan.

Sanquist Öberg, Christina

- 2007 *Egeria, Resebrev från det Heliga landet*. Andra upplagan. Översättning av det latinska *Égérie – Journal de voyage* av Pierre Maraval (2002) Artos & Norma bokförlag, Skellefteå.

7.1.2 Internetkällor

Augustinus

Confessions [text på webbsida], Newadvent.org.

<https://www.newadvent.org/fathers/1101.htm>

Hämtad 29.5.2020.

Augustinus

On Christian teaching [text på webbsida], Newadvent.org.

<https://www.newadvent.org/fathers/1202.htm>

Hämtad 29.5.2020.

Augustinus

On the Profit of Believing [text på webbsida], Newadvent.org.

<https://www.newadvent.org/fathers/1306.htm>

Hämtad 29.5.2020.

Augustinus

Tractates (Lectures) on the Gospel of John [text på webbsida],
Newadvent.org.

<https://www.newadvent.org/fathers/1701.htm>

Hämtad 29.5.2020.

Bauer, J

1969 CCL 46, 121–178 *De catechizandis rudibus*

[text på webbsida, otillgänglig utan prenumeration] Cag-online.net

<https://cag-online.net/ID-MTUtMDQ2MTIxMDAw>

Hämtad 29.5.2020.

Cameron, Michael

2018 "Love Actually—Modeling Amor in Augustine's De catechizandis rudibus" [pdf-dokument] Journal of Religion & Society, The Kripke Center.

<https://dspace2.creighton.edu/xmlui/bitstream/handle/10504/119169/2018-22.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Hämtad 29.5.2020.

Didache

De tolv apostlarnas lära [text på webbsida].

<http://www.alltombibeln.se/bibelfragan/didache.htm>

Hämtad 29.5.2020.

Hippolytos

The Apostolic tradition of Hippolytus [text på webbsida].

http://www.stjohnsarlingtonva.org/Customer-Content/saintjohnsarlington/CMS/files/EFM/Apostolic_Tradition_by_Hippolytus.pdf

Hämtad 29.5.2020.

"Historia"

<https://www.merrimack.edu/about/>

Hämtad 29.5.2020.

Immerwahr, John

2008 The Philosopher as Teacher—Augustine's Advice to College Teachers—Ever Ancient, Ever New [pdf-dokument], Blackwell Publishing LTD, Oxford U.K.

<http://www46.homepage.villanova.edu/john.immerwahr/TP101/metaphilosophy%20article.pdf>

Hämtad 29.5.2020.

Salmon, S.D.F.

1905   *On catechizing the uninstructed–De catechizandis rudibus* [text på
webbsida], Catholicculture.org.
<https://www.catholicculture.org/culture/library/fathers/view.cfm?recnum=3288>
Hämtad 29.5.2020.

Liturgy Office

1972   “Rite of Christian Initiation of Adults”, [pdf-dokument]
International Committee on English in the Liturgy, England / Wales.
<https://www.liturgyoffice.org.uk/Resources/Rites/RCIA.pdf>
Hämtad 29.5.2020.